

Lunds universitet
Institutionen för nordiska språk
C-uppsats, HT-05
Handledare: Lena Ekberg

Läsuttal av *or*-ändelser, *er*-förled, *räv* och *gräs*
En undersökning av skriftspråkets inflytande på talspråket i tre olika åldersgrupper i Stockholm

Maria Dammeyer

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Tidigare forskning och frågeställningar	1
1.2 Syfte	3
1.3 Metod	4
1.4 Informanter	5
1.4.1 Elever	5
1.4.2 Lärare	6
1.4.3 Pensionärer	6
1.5 Områden.....	6
1.6 Miljön där undersökningen utfördes.....	7
1.7 Varför utjämnad stockholmsdialekt valdes.....	8
1.8 Läsuttalet i historiskt perspektiv.....	8
2 Resultatredovisning	10
2.1 Fonetiska tecken som används i undersökningen	10
2.2 Uttalet av <i>or</i> -ändelser vid ordelicitering och textläsning.....	10
2.2.1 Elever.....	10
2.2.2 Lärare	12
2.2.3 Pensionärer	13
2.3 Uttalet av <i>erfara</i> , <i>erkänna</i> , <i>erfarenhet</i> , <i>räv</i> och <i>gräs</i>	14
2.3.1 Elever.....	14
2.3.2 Lärare.....	14
2.3.3 Pensionärer	15

3 Samtal med informanterna	16
3.1 Tankar kring uttalet av <i>or</i> -ändelser	16
3.1.1 Elever	16
3.1.2 Lärare	16
3.1.3 Pensionärer	17
3.2 Tankar kring uttalet av <i>er</i> -förled samt <i>räv</i> och <i>gräs</i>	18
3.2.1 Elever	18
3.2.2 Lärare	18
3.2.3 Pensionärer	18
 4 Jämförande analys.....	19
4.1 Jämförelse mellan [u] och [ə] för samtliga grupper	19
4.1.2 Varför mer [ə]-uttal vid vissa ord i texten?	20
4.2 Jämförelse av <i>erfar</i> , <i>erkänna</i> , <i>erfarenhet</i> , <i>räv</i> och <i>gräs</i> i samtliga grupper	22
4.3 Medvetenheten om uttalsvarianterna i grupperna	25
 5 Avslutande diskussion.....	26
5.1 Vidare forskning.....	28
 Litteratur.....	30
 <i>Bilaga 1: Högläsningstexten.....</i>	<i>i</i>
<i>Bilaga 2: Tabeller över uttalet av er-förleden samt räv och gräs.....</i>	<i>ii</i>
<i>Bilaga 3: Tabeller över uttalet av or-ändelser vid ordeliciteringen och textläsningen.....</i>	<i>v</i>

1 Inledning

Det fenomen som kallas läsuttal blev under 1900-talet aktuellt i debatten om uttalet av det svenska rikstalspråket. Läsuttal innebär att ord uttalas på ett sätt som följer skriftbilden, så att skriftspråksformen blir normen även för talspråket (Teleman 1979).

I den här uppsatsen vill jag undersöka i vilken utsträckning läsuttal existerar i tre olika åldersgrupper i Stockholm. Anledningen till att jag valt just Stockholm är att det svenska rikstalspråket har sitt geografiska ursprung i Mälardalen. Det har därmed varit i nära kontakt med stockholmspråket (Kotsinas 1989), och läsuttalets utbredning i rikstalspråket borde då vara märkbar även i språket i Stockholm. Gemensamt för de informanter jag undersöker är att de har en mer eller mindre utjämnad stockholmsdialekt, som alltså ligger nära rikstalspråket.

I relation till den åldersmässiga variationen diskuteras även utbildningens roll. Grupperna består av informanter som är gymnasieelever, medelålders lärare och pensionärer som varit yrkesverksamma inom ett antal skilda områden. Betoningens betydelse för läsuttal vid högläsning av en text och uttal av isolerade ord jämförs.

1.1 Tidigare forskning och frågeställningar

Flera svenska språkforskare beskriver läsuttalets inverkan på den talade rikssvenskan under 1900-talet (Wessén 1968, Teleman 1979 och Mårtensson 1988). Alla har de det gemensamt att de hävdar att bland annat *or*-ändelsen i plurala substantiv i första deklinationen, som exempelvis *gator*, allt oftare börjat uttalas med slutet [u] istället för [ə]. Den rådande uppfattningen är att orsaken till detta är läsuttal. Inget av dessa antaganden grundas på någon faktisk undersökning av hur *or*-ändelserna uttalas, varken i rikstalspråk eller i närliggande dialekter. Det finns dock en språksociologisk undersökning av morfologiska variationsmönster i ett centralsvenskt stadsspråk som är intressant i sammanhanget, nämligen den som utfördes i Eskilstuna 1972 av Bengt Nordberg. Just *or*-ändelserna behandlas emellertid heller inte i denna undersökning, men Bengt Nordberg påpekar att pluraländelsen *-or* hos substantiv i första deklinationen sannolikt står näst i tur för att närma sig skriftuttalet. Han grundar detta på spridda exempel från undersökningen där yngre och medelålders kvinnor, ur den högsta socialgruppen i hans undersökning, uppgivit exempelvis *flickor* hellre än *flicker* (1986:113).

Jag vill ta reda på om Bengt Nordbergs antagande om *or*-ändelsernas utveckling i Eskilstunaundersökningen även syns i utjämnat stockholmspråk, genom att undersöka orden *strumpor*, *rosor*, *nässlor*, *gator*, *dockor*, *kollegor*, *flickor* och *klockor*. I min undersökning ämnar

jag inte utforska skillnader mellan kön eller socialgrupper, utan fokuserar på skillnader mellan olika åldersgrupper och även skillnader i utbildning. I analysen av den äldsta gruppens uttal anser jag det dock nödvändigt att belysa eventuella sociala skillnader, eftersom det blev uppenbart under undersökningens gång att dessa informanternas språk var mindre utjämnat än övriga informanternas språk. De uppvisade också den största variationen i uttalet av de utvalda variablerna i undersökningen. Om en språklig variabel uppvisar stor variationsvidd tyder det på att variationen har betydelse ”som socialt kännetecken” (Nordberg 1986:24). När det gäller geografiska skillnader diskuteras de också i korthet endast i förhållande till den äldsta gruppen. Vilka uppväxtområden samtliga informanter kommer ifrån anges visserligen i beskrivningen av hur informantgrupperna ser ut, men eftersom jag ämnar behandla utjämnad dialekt har jag inte diskuterat dessa områden närmare i uppsatsen. Se avsnitt 1.5 för närmare förklaring till varför uppväxtområde inte kommer att diskuteras i någon större grad i uppsatsen.

Jag vill förutom *or*-ändelserna även inkludera orden *erfara*, *erfarenhet* och *erkänna* i undersökningen, för att få reda på om förleden uttalas med [æ :] eller om det stämmer att även de drabbats av läsuttal och allt oftare uttalas med [e :]. Den enda tidigare undersökning jag finner där läsuttal när det gäller *er*-förled nämns, är Gun Widmarks undersökning av uttalsnormering från 1972. Hon undersöker det svenska riktspråket genom en enkätundersökning där studenter som läser i Uppsala, men kommer från olika delar av landet, intervjuas. Gun Widmark visar i sin undersökning en skillnad mellan orden *erfara* respektive *erkänna*. Hennes undersökning avslöjar att det mer skriftspråkliga *erfara* oftare uttalas med /e/ än det i talspråket mer vanligt förekommande *erkänna* (Widmark 1972:30). I min undersökning syns inte någon sådan skillnad mellan dessa två ord hos någon av informanterna, vilket till stor del kan bero på att orden läses upp efter varandra enligt ordningen *erfara*, *erkänna* så att uttalet i det sistnämnda ordet kan ha påverkats av det föregående. Gun Widmarks undersökning har dock kritiserats av Claes-Christian Elert. Han belyser bland annat att Gun Widmark använt en metod som ”ger läsuttal” (1972:8). Det är emellertid just detta läsuttal som är intressant i förhållande till min undersökning.

Jag studerar också orden *räv* och *gräs* i undersökningen för att ta reda på om den långa vokalen uttalas med [ɛ :] eller med det [e :] som kallats typiskt ”Stockholms-e” (Elert 1995:47).

Jag ämnar dra paralleller till Eskilstunaundersökningen där jämförelser är relevanta, men någon fullständig redogörelse för undersökningen av språket i Eskilstuna kommer inte att ges i uppsatsen. Det är i realiteten bara Bengt Nordbergs påpekanden om ålderskillnader och skillnader i utbildning som är aktuella för denna uppsats, eftersom tyngdpunkten i min undersökning inte vilar på social

tillhörighet eller skillnader mellan kvinnliga och manliga informanter. Likadant använder jag Gun Widmarks resultat endast i den ringa utsträckning det är möjligt.

1.2 Syfte

På ett mer övergripande plan vill jag undersöka i vilken utsträckning läsuttal existerar i de tre olika åldersgrupperna, och i relation till detta även belysa skillnader i utbildning mellan grupperna.

Mer specifikt vill jag undersöka om det är av betydelse för uttalet av *or*-ändelserna om ord uttalas isolerat eller läses i en sammanhängande text. Jag undersöker alltså betoningens betydelse för uttalet av ändelserna. Obetonade stavelser kan aldrig ha lång vokal i svenskan, och därför är vokalen i *or*-ändelserna obetonad och kort. Den uttalas i många dialekter med den ”förslappade” vokalen [ɔ], som är ett sammanfall av obetonat kort [ɛ] och [u] (Delsing 1997:14). Vid sammanhängande tal påverkas betoningen av enskilda ord genom olika anpassningar av tryckstyrkan (Elert 1995:125). Precis som det vid sammanhängande tal sker olika anpassningar i tryckstyrka, äger också olika anpassningar rum vid uppläsning av en sammanhängande text. Detta måste beaktas i en undersökning av ändelsers uttal, eftersom de sannolikt blir svårare att urskilja i ett textsammanhang än då de uttalas i isolerade ord.

Jag vill även lyfta fram informanternas egna tankar om uttalet av de valda orden, eftersom deras stora medvetenhet om de olika språkljuden kan kasta ljus över hur läsuttal får fäste i ett språk.

Det jag förväntade att undersökningen skulle visa när det gällde *or*-ändelserna var att orden som uttalades isolerat skulle artikuleras tydligare och därmed avslöja mer läsuttal än orden i texten som lästes högt. Den yngsta informantgruppen var den jag trodde skulle ha mest läsuttal vid både de isolerade orden och textläsningen, och den äldsta gruppen minst. När det gällde uttalet av *er*-förleden och den långa vokalen i *räv* och *gräs* väntade jag mig också att den yngsta gruppen skulle ha mest läsuttal och den äldsta minst. Jag förväntade således mest uttalsvariation hos den äldsta gruppen, och minst i den yngsta, vilket skulle stämma med den förmodade utvecklingen av rikstalspråket, där läsuttal anses vara på väg att breda ut sig. Det skulle även stämma med den tidigare forskningen om läsuttal i Eskilstuna där Bengt Nordberg urskiljer mest läsuttal i den yngsta informantgruppen. Det är dock viktigt att framhålla att Eskilstunaundersökningen rör fritt, spontant tal till skillnad från min undersökning, som endast belyser skillnader mellan uppläst text och ord som uttalas isolerat.

1.3 Metod

Att få informanterna att uttala just de ord jag ville höra innebar att jag var tvungen att ställa mycket ledande frågor eller visa bilder eller föremål för dem, det vill säga locka fram orden genom så kallad ordelicitering. Ett annat sätt att komma åt de utvalda orden var att låta informanterna läsa en text högt som innehöll de utvalda orden. Jag ville höra om informanterna hade mest läsuttal vid ordeliciteringen eller vid högläsningen av texten. Jag undersöker också den mest extrema formen av uppläsning, när man läser högt från en lista med ord, för att se om det då enbart är läsuttal som gäller. Denna lista innehåller orden med *er*-förled samt *räv* och *gräs*. Ursprungligen skulle denna uppsats enbart redovisa för uttalet av *or*-ändelserna, medan listan med *er*-förled samt *räv* och *gräs* var tänkt för en annan mindre uppsats. Därför är dessa ord varken integrerade i texten eller i eliciteringsdelen, utan ligger bara inklämda i ett eget avsnitt i undersökningen. Det blev relevant att inkludera resultaten från undersökningen av *er*-förled samt orden med lång mittvokal även i denna uppsats eftersom de ytterligare belyser utvecklingen av läsuttalet.

Undersökningen tog således i sin helhet ca 10 minuter och bestod av fyra delar:

1. Ordelicitering
2. Uppläsning av ord från lista
3. Högläsning av text
4. Avrundande samtal om uttalsvariation.

Först eliciterade jag alltså ord med *or*-ändelser genom att visa exempelvis ett föremål, en bild eller ställa ledande frågor. De ord jag frågade efter och som ingår i resultatredovisningen är: *strumpor*, *rosor*, *nässlor*, *gator*, *dockor*, *kollegor*, *flickor* och *klockor*. Sedan bad jag informanten läsa upp orden *erfara*, *erkänna*, *räv*, *gräs* och *erfarenhet*. Därefter läste informanten en text som jag sammanställt, där orden från ordeliciteringen återkom två gånger, i bestämd respektive obestämd form. Jag väljer dock att inte redovisa i detalj för skillnader i uttalet av dessa former. Avslutningsvis hade jag ett kort samtal om läsuttal med varje informant där jag frågade vad informanten själv trodde att han eller hon hade för uttal av de undersökta orden och vad det kunde bero på.

Varje undersökning spelades in med synlig minidisc. Det var för att få informanterna att uttala de utvalda variablerna som ordelicitering och textläsning valdes som metod, samt uppläsning från en lista med ord. Fördelen med dessa alternativ var att de gjorde det jag lyssnade efter lättare att urskilja, eftersom i synnerhet ändelserna vore svåra att snappa upp i spontant tal. Jag vill

understryka att en mer utförlig undersökning av läsuttal naturligtvis skulle vinna på att innefatta en analys av spontant tal, där man kunde avgöra vad informanterna verkligen hade för uttal i talspråket.

Risken med undersökningens uppläggning var att informanterna omedelbart förstod vad det var jag lyssnade efter och att de därmed blev mer uppmärksamma på sitt uttal av ändelserna i orden och anpassade det till vad de tyckte var lämpligt. Detta sker också i flera fall, vilka jag diskuterar i analysen.

Tyvärr kunde jag inte få alla informanter att uttala alla de ord jag ville i ordeliciteringen. Detta berodde främst på att jag inte ville pressa dem för mycket om ordet inte kom relativt spontant.

Ett specialfall i undersökningen var ordet *kollegor* som idag kan stavas antingen med *-er* eller med *-or*. Jag ville ta reda på hur informanterna uttalade detta ord i ordeliciteringen och därefter vid textläsningen. I texten använde jag båda stavningsalternativen för att se hur läsarna reagerade. Jag ville här undersöka hyperkorrektion, dvs. om informanterna rättade sig efter vad de ansåg mer korrekt.

1.4 Informanter

Undersökningen innefattar tre olika åldersgrupper med informanter från Stockholm. Jag räknar samtliga informanter i grupperna som talare av stockholmspråk, för trots att 4 av informanterna uppger att de påverkats av andra språk eller dialekter under sin uppväxt anser de sig själva som talare av stockholmspråk med utjämnad dialekt. De uppvisar inga avvikande resultat i undersökningen. I det avslutande samtalet med dessa informanter framgår dock skillnader i attityder till uttalet, som redovisas i avsnitt 3. Nedan följer en beskrivning av varje grupp.

1.4.1 Elever

Denna grupp består av 18 elever födda 1987 som går sista året på gymnasium i Bromma. 13 av informanterna är kvinnliga och 5 är manliga. 13 av eleverna har vuxit upp i Västerort, 2 i Vasastan, 2 på Södermalm och 1 på Östermalm. 1 av eleverna uppger att finska språket påverkat henne hemifrån, och 1 elev uppger att hennes språk påverkats av dialekt från Västerås.

Grupp I består alltså till största delen av kvinnliga informanter födda 1987 som vuxit upp i Västerort och inte påverkats av andra språk eller dialekter i hemmet. De flesta av eleverna har gått i samma klass i hela sin gymnasietid. Denna grupp är således den grupp som har den mest enhetliga språkgemenskapen, vilket naturligtvis kan ha påverkat resultatet av undersökningen.

1.4.2 Lärare

Denna grupp består av 17 lärare mellan 45-61 år som arbetar vid den skola eleverna går i. 12 av informanterna är kvinnliga och 5 manliga. Av dessa har 3 vuxit upp i Västerort, 2 i Vasastan, 2 i Solna, 3 på Södermalm, 3 i Söderort, 2 på Östermalm och 1 på Lidingö. 1 av informanterna i denna grupp, har vuxit upp i Italien men är tvåspråkig, eftersom hon talat svenska med sin mamma som var från Stockholm. Endast 1 av informanterna, anser att hon blivit påverkad av en annan svensk dialekt under sin uppväxt, då hennes familj var från Göteborg.

1.4.3 Pensionärer

Den tredje gruppen i undersökningen består av 16 pensionärer mellan 71-99 år, 12 kvinnliga och 4 manliga informanter. Av dessa har 3 vuxit upp i Västerort, 5 på Södermalm, en i Söderort, 2 i Vasastan, 1 i Gamla Klara (Norrmalm), 3 på Östermalm och 1 på Lidingö. När det gäller yrkesfördelningen har 6 arbetat i kontorsmiljö, 4 har varit hemmafruar, 1 har arbetat i verkstadsmiljö, 1 har varit sömmerska och 3 har varit lärare. 10 av de 16 informanterna uppger att antingen en eller båda deras föräldrar som unga invandrat till Stockholm från andra delar av Sverige. Ingen av informanterna anser dock att detta påverkat deras uttal i någon större utsträckning.

1.5 Områden

Från början var det meningen att undersökningen skulle innefatta informantgrupper från enbart två områden i Stockholm, nämligen Södermalm och Bromma. Det visade sig dock vara omöjligt att samla så många informanter från dessa områden att grupperna blev jämnt fördelade, och det blev därför nödvändigt att inkludera informanter från fler områden i Stockholm. Det blev genom denna förändring i planen inte möjligt att diskutera skillnader i uttalet som kunde bero på uppväxtområdet, eftersom jag hade för få informanter från varje område för att grupperna skulle kunna bli representativa.

De områden som informanterna kommer ifrån är i innerstaden Södermalm, Östermalm och Vasastan. I den äldsta gruppen finns också en informant från Gamla Klara, som inte vill referera till uppväxtområdet som Norrmalm utan specifikt Gamla Klara. I dagens Stockholm kan samtliga av dessa innerstadsområden sägas vara exempel på höginkomstområden, medan det i den tid då de äldsta informanterna växte upp var stora skillnader mellan främst Södermalm, som var en

arbetarstadsdel, och Östermalm samt Gamla Klara, som flera av informanterna i undersökningen kallar ”finare stadsdelar”. När det gäller de områden längre ut från stadskärnan som jag kallar Västerort och Söderort är indelningen grövre, och syftar till förorter belägna väster om Stockholm respektive förorter belägna söder om Stockholm. I både Västerort och Söderort ingår ett flertal olika områden, av olika social status, som jag medvetet inte diskuterar i uppsatsen. Jag vill endast påpeka att det inte uppvisades några skillnader i uttalet av de undersökta variablerna i de två yngre grupperna som kunde härledas till uppväxtområdet. Om man hade vuxit upp i ett höginkomstområde eller i ett låginkomstområde i Söderort eller Västerort verkade inte vara avgörande för det undersökta läsuttalet, att döma av min undersökning. Intressant var också att det i lärargruppen inte var någon av informanterna från Södermalm som uppvisade samma uttal som de pensionärer som kom från samma stadsdel. Inte heller läraren från Östermalm uppvisade samma uttal som majoriteten av de pensionärer som kom från samma stadsdel. Hon var intressant nog den informant i undersökningen som avslöjade störst variation i sitt uttal, i synnerhet vid orden med *er-förled* samt *räv* och *gräs*. Iakttagelser av detta slag vittnar om att språket förändras liksom stadsdelarnas status genom tiden förändras. Jag har knutit an till uppväxtområdets betydelse i diskussionen om medvetenheten om uttalet i den äldsta gruppen, i avsnitt 4.2, där jag i viss mån även drar korta paralleller till de övriga informantgrupperna. I en mer utarbetad undersökning av läsuttal i Stockholm skulle utan tvekan uppväxtområdet vara intressant att diskutera utförligt.

1.6 Miljön där undersökningen utfördes

Elevgruppen: Intervjuerna med eleverna ägde rum under två eftermiddagar på lektionstid i samband med att de undervisades i mindre grupper i olika lokaler i skolan. Jag fick möjlighet att intervjua varje elev i enrum och de samtalande inte med varandra igen förrän alla i deras lektionsgrupp hade intervjuats.

Lärargruppen: Lärarna intervjuades på rasterna eller i andra pauser och det var ofta stor tidspress under dessa intervjuer. Därför har jag i denna grupp på grund av den stressade situationen vid ett par tillfällen missat att fråga om vissa ord vid ordeliciteringen.

Pensionärsgruppen: I denna grupp fick jag uppsöka informanterna i deras hem eller i deras allrum på vårdhemmet. De var således de deltagare som befann sig i den mest avslappnade miljön när de intervjuades.

Jag är medveten om att miljön kan vara avgörande i en undersökning som bygger på intervjuer, och att det hade varit bra om samtliga deltagare intervjuats i sina hem, men detta var inte möjligt.

Istället intervjuas de i sin vardagsmiljö, och lärarna blev de som fick den mest stressade intervjusituationen.

1.7 Varför utjämnad stockholmsdialekt valdes

Ulla-Britt Kotsinas beskriver hur språkforskare ibland menat att Stockholm saknat en egen dialekt på grund av den stora inströmningen av andra språk och dialekter till staden. Man kan alltså inte tala om en traditionell ”enhetlig” dialekt, utan snarare om ”en mångfald av sociala och regionala subvarieteter” (Kotsinas, 1989:16). Hon beskriver vidare hur en utjämning av olika varieteter i Stockholm ägt rum under 1900-talet, genom att ”social utjämning” lett till ”utjämning i språket” (1989:26). I slutet av 1900-talet syns dock tecken på att ”en ny socialt/regionalt fördelad dialektsplittring är på väg” (1989:30), där rinkebysvenskan är en viktig varietet.

En utvidgad undersökning av läsuttal i Stockholm som inbegrep informanter från fler olika delar av staden, och även ett större antal informanter i varje grupp, skulle naturligtvis säga mer om det mångskiftande stockholmspråket. Denna undersökning är bara en pilotundersökning och ett första försök att utforska läsuttal i stockholmspråket i 3 olika åldersgrupper i staden, med utjämnad dialekt som gemensam nämnare. Att utjämnad dialekt valts är just för att komma så nära rikstalspråket som möjligt, eftersom det är i detta språk läsuttal anses vara på framfart.

1.8 Läsuttalet i historiskt perspektiv¹

Elias Wessén ger en översikt över de viktigaste ljudförändringar som ägt rum i nysvenskan när det gäller talspråket (1968:152). Han beskriver hur ändelsen *-or* i exempelvis *flickor* kommit att försvagas till *-er* i bland annat uppsvenska mål. Redan i fornsvenskan finns exempel på att ändelsen *-er* väljs i skrift, och i 1500-1600-talsskrifter är denna stavning mycket vanlig. Detta skulle enligt Elias Wessén spegla hur talspråket förändrats, det vill säga visa att pluraländelsen *-or* försvagats till *-er* i det talade språket. Att denna tendens i nyare tid vänt så att vi idag alltmer hör slutet [u]-uttal av ändelserna igen menar han beror på läsuttal, alltså att skriftspråksformen blivit den gällande normen även för talspråket (1968:156, 194).

Ulf Teleman beskriver hur läsuttal påverkat det svenska riksspråket, och att det som typiskt sker vid läsuttalsanpassning är att den ursprungliga formen på ett eller annat sätt återupprättas i talspråket men ”på skriftspråksnormens villkor” (1979:41). Han hävdar vidare att den psykologiska orsaken till läsuttal i ett samhälle är att ”social osäkerhet i förening med osäkerhet om den talade

---

¹ Uttalet av *e* och *ä* respektive *-or* återges i detta avsnitt på samma sätt som i de verk jag refererar till, därav variationen.

prestigenormen frestar till övergeneraliseringar” (1979:42). Människor kan ändra sitt språk i strävan efter att anpassa sig till en högre samhällsklass.

Att uttalet varierat vid orden med *er*-förled är synligt i *Svenska Akademiens ordbok*. I bandet från 1925 återges nämligen tre alternativa uttal till orden *erfara*, *erkänna* och *erfarenhet*: *ær-*, *är-* och även *er-*. I *Vårt modersmål för folkskolan I*, i tolfte upplagan från 1926, finns *erkänna* uppräknat bland några andra ord med *er*-förled som exempel på ”Ord som inte följa regeln” under avsnittet ”Hur man betecknar ä-ljudet” på sidan 154. Vi läser här att ä-ljudet ”vanligen” betecknas med *ä*, men orden med *er*-förled utgör undantag från denna regel eftersom de stavas med *e*. Detta är alltså vad många av informanterna i den äldsta gruppen kunnat lära sig i skolan. Gun Widmark belyser hur det talade skriftspråket växte sig allt starkare under 1800-talet och ansågs förebildligt, vilket även blev hörbart i skolan. Hon lyfter fram hur folkskolelärare var ”kraftigt skriftspråksbundna” (1987:48) och diskuterar att detta kan bero på osäkerhet om vilka normer som gällde för det så kallade bildade talspråket. Uttalet av förstavelserna *er-* har ända sedan början av 1800-talet och långt in på 1900-talet i svenska språkläror beskrivits enbart som *är-* (Molde 1970). Att ä-uttalet sedan alltmer rört sig mot ett *e*-uttal under 1900-talet förklarar han som exempel på läsuttal, vilket kommer av att många av de ord som har *er*-förled är vanligare i skriftspråket än i talspråket (Molde 1970:8).

När det gäller uttalet av så kallat Stockholms-*e* i ord som *räv* beskriver Claes-Christian Elert att det länge ansetts som ett mindre accepterat uttal:

Undervisningen i skolan, tendensen till mer stavningstroget uttal och annan påverkan har lett till att uttalet med långt *e* istället för *ä* verkar vara på tillbakagång. Att det är skriften som är vägledande, märks på att uttalet med långt *e* kvarhålls i ord som *det*, *med* och *chef*. Fastän de i skriften har *e*, uttalas de med ä-ljud (*dä*, *mä(d)* osv.) i de delar [av Sverige] där sammanfall aldrig varit aktuellt, bl.a. Västsverige” (Elert 1995:47).

2 Resultatredovisning

Resultaten redovisas med hjälp av diagram. Se även bilagor för samtliga resultat i undersökningen.

2.1 Fonetiska tecken som används i undersökningen

Förklaringarna bygger på Delsing 1997.

Följande två allofoner används för att återge uttalet av vokalen i ändelsen *-or*:

[u] - det korta slutna *o*-ljudet som finns i rikssvenskt uttal av ordet *kossa*

[ə] - som kan uppstå vid obetonad kort ändelsevokal, som i *flick-or* [ər]

Följande två allofoner används för att återge uttalet av vokalen i *er*-förleden:

[e :] - det långa halvslutna *e*-ljudet som finns i rikssvenskt *ben* och *resa*

[æ :] - det långa halvöppna *ä*-ljudet som finns i före [r] i rikssvenskt *gräv*

Följande två allofoner används för att återge uttalet av vokalen i *räv* och *gräs*:

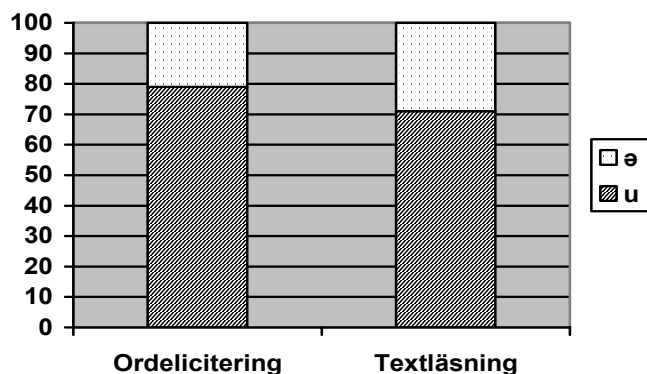
[e :] - det långa halvslutna *e*-ljudet som finns i rikssvenskt *ben* och *resa*

[ɛ :] - det långa halvöppna *ä*-ljudet som finns i rikssvenskt *räv* och *läsa*

2.2 Uttalet av *or*-ändelser vid ordelicitering och textläsning

2.2.1 Elever

Diagram 1: Fördelningen mellan [u] och [ə] i ordelicitering och textläsning i elevgruppen, uträknat i procent.

Diagrammet visar att [u]-uttalet är det dominerande uttalet av orden i ordeliciteringen. 8 svar har uteblivit men av de 136 svar som uppgivits av eleverna består 79% av uttal med [u]. Endast 21% av svaren är med [ə] i ordeliciteringen. I textläsningen uttalas 71% av svaren med [u] och 29% med [ə]. Vid ordeliciteringen uttalas varje ord isolerat och ändelserna får därmed mer betoning än vad de skulle få i spontant tal, där orden skulle ingå i meningar och därmed ett annat sammanhang.

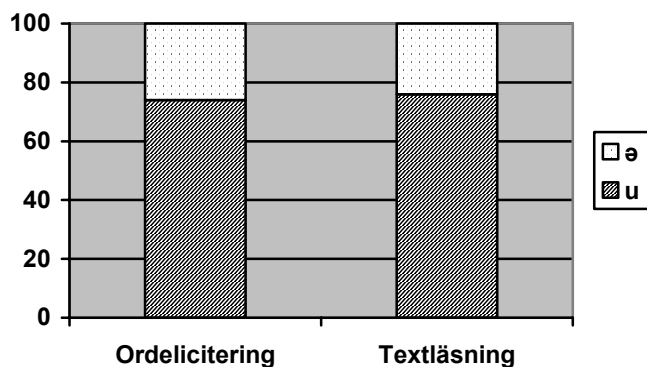
Eleverna är fåordiga vid ordeliciteringen, och svarar ofta på frågorna utan att utveckla sina svar, så att orden uttalas isolerat, och inte sätts in i meningar. I textläsningen däremot står orden i meningar och betonas således svagare än när de uttalas isolerat. Här får därför *or*-ändelserna svagare betoning och blir mindre tydligt artikulerade: [ə] uppkommer oftare. Eleverna har lätt för att läsa högt och de läser snabbt och relativt obehindrat. Denna uppenbara läsvana gör att texten känns naturlig, vilket gör att uttalet kan tolkas som närmare elevernas spontana talspråk när de läser än när de uttalar isolerade ord i ordeliciteringen.

Uttalet av *kollegor* förtjänar särskild uppmärksamhet. Ordet är stavat med ändelsen *-er* första gången det dyker upp i texten (bilaga 1) och intressant är att 10 av informanterna följer stavningen och läser med [ə]-uttal. 1 informant läser först med [u] men rättar sig snabbt och byter till [ə]. Andra gången detta ord dyker upp i texten, nu i bestämd form och stavat *kollegor*, läser 15 informanter med [u]-uttal. Eftersom endast 3 av dem har [ə]-uttal vid samma ord när de uttalar det isolerat vid ordeliciteringen, verkar det troligt att anta att dessa elever är uppmärksamma på skriftbilden och rättar sitt uttal efter den, trots att de kanske egentligen har en annan uppfattning av hur ordet uttalas. Att en av eleverna faktiskt rättar sitt uttal till [ə] när det stavas med *e* styrker denna tolkning.

Trots att eleverna inte är lika noga med [u]-uttal vid textläsningen som vid ordeliciteringen är de alltså uppmärksamma på stavningen av *kollegor* när det stavas med *-er*, vilket innebär att de reagerar över stavningen – de läser noga trots att de läser snabbt och med mer [ə]-uttal än när de uttalar orden separat vid ordeliciteringen.

2.2.2 Lärare

Diagram 2: Fördelningen mellan [u] och [ə] vid ordelicitering och textläsning i lärargruppen, uträknat i procent.

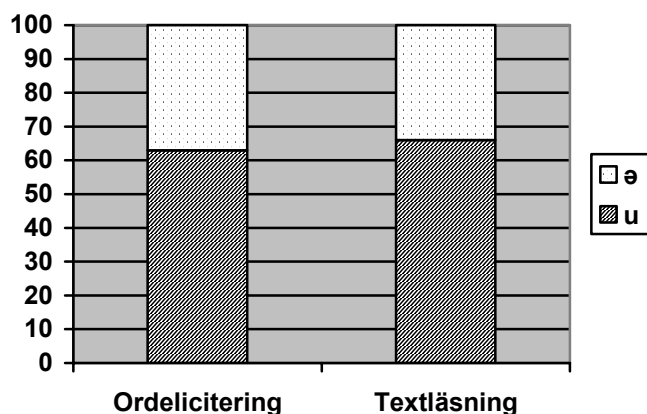
I ovanstående diagram ser vi att [u]-uttalet dominerar bland lärarna i ordeliciteringen. 7 av svaren uteblir, men av de svar som uppges innehåller 74% [u]-uttal och 26% [ə]-uttal. Även i högläsningen av texten dominerar [u]-uttalet. Här uttalas 76% av svaren med [u]-uttal och 24% med [ə]-uttal. Vi ser alltså en något tydligare tendens till [u]-uttal vid textläsningen än vid ordeliciteringen i lärargruppen. Lärarna har lätt för att läsa högt, men många läser ändå långsamt och mycket tydligt med flera pauser. Denna lästeknik lyfter fram de enskilda orden, vilket även framhäver *or-*ändelserna. Skillnaden mellan uttalet av ändelserna i eliciteringen och textläsningen i denna grupp är alltså liten, men vid eliciteringen har något färre lärare [u] än vid textläsningen.

Specifikt för denna grupp är också förekomsten av kraftigt rullande tungspets-*r*. [u] följs av rullande [r] och ändstavelsen betonas starkare. Effekten är tydlighet, eftersom varje fonem i stavelsen kan höras. Detta extremt rullande [r] finner vi hos de kvinnliga informanterna, L1, L3, L4, L6, L7, L9 och L17. Att vi har två fall av rättelse, vid *flickor* i ordeliciteringen och vid *kollegor* i textläsningen, vittnar också om denna strävan efter tydlighet. Som vi ska se i analysen av lärarnas egna tankar kring sitt språk i avsnitt 4 är denna tydlighet ett nyckelord när det gäller deras egen uppfattning om de olika uttalsmöjligheterna.

Ett specialfall är *kollegor* som läses med [ə]-uttal av 13 informanter, eftersom det stavas med *e* den första gång det dyker upp i texten. 1 informant läser först med [u] men rättar sedan sig själv och läser [ə]. Den andra gången ordet återkommer, nu i bestämd form, är det stavat med [u] och här läser endast 5 informanter med [ə]-uttal.

2.2.3 Pensionärer

Diagram 3: Fördelningen mellan [u] och [ə] vid ordelicitering och textläsning i pensionärsgruppen, uträknat i procent.

Diagrammet visar att övervägande delen av informanterna uttalar orden med [u]-uttal, både i ordeliciteringen och i textläsningen. 5 svar uteblir i ordeliciteringen i denna grupp, men vid 63% av de svar som givs hörs [u]-uttal. Vid 37% av svaren hörs [ə]-uttal. I textläsningen uttalas orden med [u] vid 66% av svaren, och med [ə] vid 34% av svaren. Pensionärerna läste överlag mycket långsamt och ofta trevande, vilket i stor utsträckning berodde på försämrad syn. Men här fanns också en strävan efter tydlighet och en sträng hållning till högläsningen. Att läsa en text högt togs i denna grupp på ett stort och nästan högtidligt allvar. Textens gammalmodiga ton kan i hög grad ha spelat in i sammanhanget, vilket diskuteras vidare i den jämförande delen av uppsatsen. Vid ordeliciteringen var pensionärerna benägna att utveckla svaren till meningar, och alltså sätta in orden jag lyssnade efter i sammanhang snarare än uttala dem var och ett för sig. Det lyfta således inte fram orden särskilt tydligt, utan broderade ut sina förklaringar så att mer fritt tal kunde skönjas.

I denna grupp tenderar [r] att uttalas med svag artikulation. Intressant är att hos 2 av de 3 informanter som varit yrkesverksamma som lärare finns extremt rullande [r] i kombination med [u]. Då [r] har svagast artikulation uttalas [ə] mer som *gatur*, eller *gatör*. Jag har inte markerat i tabellen var detta sker, utan låtit [ə] beskriva även dessa fall, trots att det är mycket generaliserande.

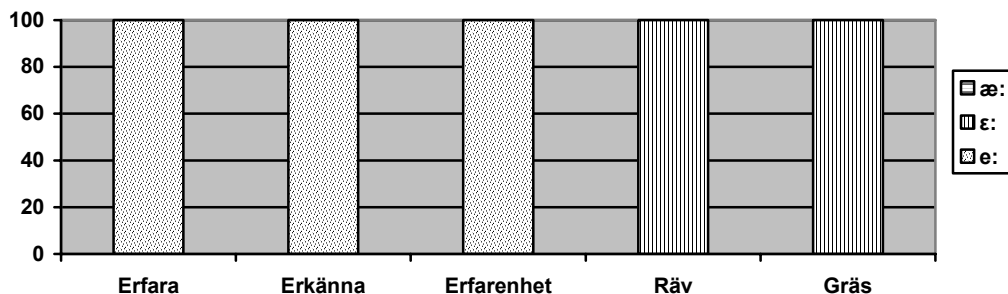
Specialfallet *kollegor* uttalas i denna grupp med [ə] av hela 14 informanter när det stavas med *e*. Andra gången det dök upp, i bestämd form och stavat med *o*, uttalas det dock endast med [ə] av 5 informanter. I ordeliciteringen uttalas det med [ə] av 9 informanter, varav en rättar sig till [ə] efter att ha sagt [u].

2.3 Uttalet av *erfara*, *erkänna*, *erfarenhet*, *räv* och *gräs*

2.3.1 Elever

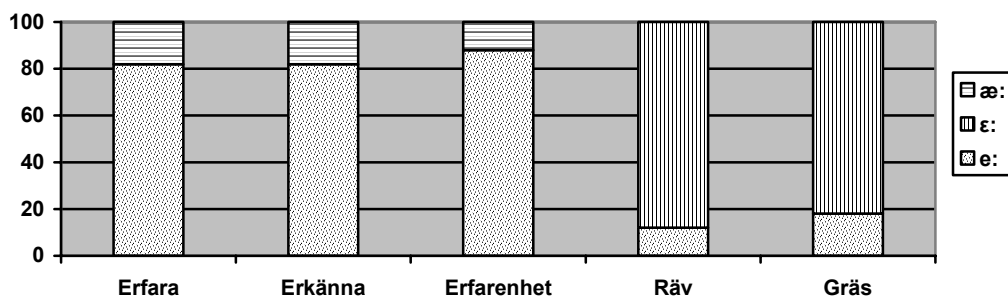
Diagram 4: Uttalet av *erfara*, *erkänna*, *erfarenhet*, *räv* och *gräs* i elevgruppen, uträknat i procent.

Samtliga elever uttalar orden med *er*-förled med [e :] vid uppläsningen. Samtliga elever uttalar *räv* och *gräs* med [ε :]. Dessa betonade stavelser får här alltså ett enat och tydligt läsuttal som följer skriftbilden. Eleverna har ingen variationsvidd i denna del av undersökningen. När de uttalar orden isolerat är det som om de är uppmärksamma på skriftbilden, eller så är detta även deras naturliga uttal i fritt, spontant tal. Det kan denna undersökning inte avgöra.

2.3.2 Lärare

Diagram 5: Uttalet av *erfara*, *erkänna*, *erfarenhet*, *räv* och *gräs* i lärargruppen, uträknat i procent.

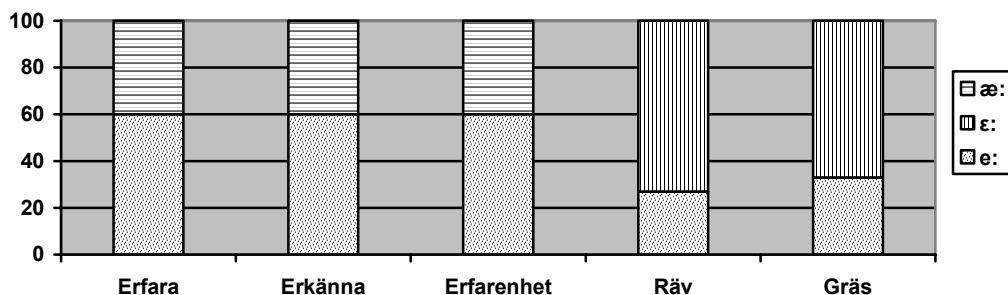
Er-förleden uttalas med [e :] av 84 % av lärarna. 14 personer uttalar orden *erfara*, *erkänna* och *erfarenhet* med [e :] vid uppläsning av orden. Två lärare har [æ :]-uttal vid alla tre ord, och 1 [æ :]-uttal vid *erfara* och *erkänna* men [e :]-uttal vid *erfarenhet*. Jag valde att inkludera både *erfara* och *erfarenhet* i undersökningen för att ta reda på om det fanns någon variation i uttalet mellan dessa ord. Jag placerade *erfara* först och *erfarenhet* sist på listan så att orden skulle komma så långt bort från varandra som möjligt. Endast 1 informant uppvisade dock variation här, och det var den sistnämnda läraren.

Orden *räv* och *gräs* uttalas med [ɛ:] av 86 % av lärarna. 13 personer har [ɛ:]-uttal i båda fall. 2 har [e:]-uttal vid både *räv* och *gräs*, 1 har [ɛ:] i *räv* men [e:] i *gräs* och 1 lärare varierar mellan [ɛ:] och [e:] då han upprepar ordet *räv*, men har [ɛ:] i *gräs*. Denna möjlighet att anpassa sitt uttal diskuteras vidare i avsnitt 4, där lärarnas egna tankar kring möjligheten att variera sitt uttal belyses.

Av de 14 lärare som uttalar alla *er*-orden med [ɛ:] uttalar 11 *räv* och *gräs* med [ɛ:], 2 uttalar *räv* och *gräs* med [e:]. Av de två lärare som har olika uttal i *räv* jämfört med *gräs* har den ena *e*-uttal i samtliga ord med *er*-förled medan den andra har [e:]-uttal i de två första orden men [æ:] -uttal i *erfarenhet*. De två lärare som uttalar *erfara*, *erkänna* och *erfarenhet* med [æ:] uttalar också *räv* och *gräs* med [ɛ:]. Den lärare som uppgav att hon vuxit upp i Italien följde det vanligaste mönstret och uttalade orden med *er*-förled med [e:] och *räv* och *gräs* med [ɛ:]. Det gjorde även den lärare som uppgav inflytande från Göteborg.

2.3.3 Pensionärer

Diagram 6: Uttalet av *erfara*, *erkänna*, *erfarenhet*, *räv* och *gräs* i pensionärsgruppen, uträknat i procent.

Den äldsta informanten i denna grupp avstod från att läsa dessa ord högt och således är det bara 15 informanter som deltar i denna del av undersökningen. Av dessa uttalar 60 % orden med *er*-förled med [e:] -uttal och 40 % samma ord med [æ:] -uttal. 70 % av pensionärerna har [ɛ:] -uttal vid *räv* och *gräs*. 6 av informanterna uttalar samtliga 5 ord med [æ:] respektive [ɛ:]. 4 har [e:] i *erfara*, *erkänna* och *erfarenhet* men [ɛ:] i *räv* och *gräs*. Ytterligare 4 har [e:] i alla 5 ord. 1 informant har [e:] i de tre orden med *er*-förled och uppvisar variation mellan *räv* och *gräs* där det första uttalas med mycket öppet och långt, nästan övertydligt eller hyperkorrekt [ɛ:] och det andra med [e:]. Denna breda variationsvidd betyder också sannolikt att de olika uttalsmöjligheterna är kännetecken för social status (Nordberg 1985).

3 Samtal med informanterna

3.1 Tankar kring uttalet av *or*-ändelser

3.1.1 Elever

I elevgruppen uppgav 10 informanter att de trodde sig ha [ə]-uttal i talspråk vid de plurala substantiven ur första deklinationen, men att de vanligtvis skulle läsa dem med [u]-uttal. Ingen av dem nämnde att de var medvetna om att dessa ord just tillhörde denna deklination, utan man refererade till dem som ”*or*-ord” eller ”*or*-ändelser”. 4 av informanterna i denna grupp uppgav att de trodde sig ha [u]-uttal vid dessa ord i talspråket såväl som när de läser. 3 uppgav att de varierade sig i talspråket men att de läser ”som det står”. Av dessa var 2 osäkra på vad denna variation i talspråket berodde på men de trodde att det kanske var för att orden stavades med *-or*, och 1 menade att det kunde bero på om hon var tydlig eller slarvig. Ytterligare 1 informant uppgav att hon aldrig funderat över fenomenet tidigare och inte visste vad hon brukade ha för uttal. Ord som återkom vid samtalet om skillnaderna i uttalsvarianterna var ’slarvigt’ eller ’talspråkligt’ för [ə], respektive ’tydligt’ eller ’ordentligt’ samt ”när man läser”, ”man läser som det står” eller ”läser högt” för [u]. Den informant som uppgav inflytande från finska språket uppgav att hon trodde att detta gjort att hon funderat mer över uttal än vad hon annars skulle ha gjort.

Resultatet blev alltså att 17 av 18 informanter i elevgruppen uppgav att de var medvetna om de olika uttalsvarianterna vid dessa ord. Samtliga av de som menade att de hade [u]-uttal även i talspråk hade [u]-uttal både i ordeliciteringen och textläsningen.

3.1.2 Lärare

I lärargruppen menade 3 informanter att de i talspråk använder [ə]-uttal vid *or*-ändelser, men att de läser en text högt i klassrummet med [u]-uttal. 6 informanter uppgav att de trodde sig ha [u]-uttal vid dessa ord i talspråk såväl som vid högläsning. 7 av informanterna i lärargruppen uppgav att de hade en möjlighet att växla mellan [ə] och [u] vid *or*-ändelser i talspråk men att de förmodligen läser högt med [u]-uttal. 1 informant uppgav att han inte visste vad han hade för uttal, då han aldrig tänkt över fenomenet. 8 av lärarna reflekterade över att det rörde sig om pluraländelser, men endast 1 nämnde närmare bestämt första deklinationen. 5 av lärarna uppgav att de förstod att det var pluraländelser jag undersökte redan tidigt i undersökningen och att de därefter rättade sitt språk eller ’tänkte’ på vad de svarade. Den informant som vuxit upp i Italien uppgav att hon hade [u]-uttal eftersom hon är invandrad till Sverige och därför är mer uppmärksam på att ordet *flickor* stavas med *or*-ändelse och då ska uttalas med [u].

I samtalet använder 12 av lärarna just ordet 'tydlighet' eller 'tydlig' för att beskriva varför uttalet av *or*-ändelserna finns i deras språk. Fler ord som nämns är 'korrekt språk', och "när man läser högt" i "klassrumssituationen" som lärare. Även språk på scenen nämns lämpligen som [u]-uttal. 'Slarvigt' eller 'informellt' språk är ord som betecknar [ə], liksom språket 'hemma'. Att tala tydligt och därigenom 'medvetandegöra' är också återkommande.

Det finns således hos lärarna en stor medvetenhet om de olika uttalen, 16 av 17 informanter uppger att de är medvetna om vilket uttal de har. Av dessa hade samtliga av dem som trodde sig ha [u]-uttal i talspråk [u]-uttal både i ordeliciteringen och i textläsningen.

Här finns hos 7 av de 17 informanterna en valmöjlighet; man kan anpassa sitt språk beroende på vilken situation man befinner sig i: klassrummet eller hemma. Lärarrollen nämns som orsak till detta.

3.1.3 Pensionärer

Av pensionärerna uppgav 7 att de har [ə]-uttal i talspråk. Flera av dem var dock mycket osäkra på hur de läser högt, men de antog att de förmodligen har [u]-uttal då. 6 informanter menade att de hade [u]-uttal i talspråk såväl som vid högläsning. 2 informanter hade inte funderat över sitt uttal och 1 var osäker. Av de informanter som varit lärare nämnde 1 att hon hade [u]-uttal för att hon vårdat sitt språk och att det anses bildat med [u]-uttal, samt att lärarens roll och exempelvis högläsning i klassrummet varit hennes vardag. Ytterligare 1 informant som varit lärare menar att hon använder första deklinationen vid de ord hon tillfrågas om och hon är medveten om skillnader i uttalet här på grund av sin lärarroll. Den tredje läraren uppgav att det nog anses slarvigt med [ə]-uttal, men att hon ändå har det i talspråk. Ytterligare 1 informant informerade att hon var noga med att substantiv i första deklinationen som slutar på *-a* uttalas med *-or* i plural, och detta hade hon lärt sig i skolan (denna informant var 94 år). Endast 1 informant uppgav att hennes uttal kunde bero på situationen. 1 trodde att det berodde på åldern, att äldre alltid har [u]-uttal. Så många som 10 av informanterna uppgav att det språk man hade berodde på vad man arbetat med eller var man bott. [ə]-uttal var det som ansågs mer slarvigt och det hade man om man haft ett arbetaryrke, medan man sannolikt varit tvungen att vårda sitt språk och tala bildat om man arbetat i kontorsmiljö, och då hade man mer [u]-uttal.

Ord som återkommande användes för att beskriva de olika uttalsvarianterna i denna grupp var 'vårdat', 'bildat' eller 'korrekt' språk för [u]-uttal kontra 'ovårdat' eller 'slarvigt' språk för [ə]-uttal.

Specifikt för denna grupp var att klasstillhörighet nämndes som avgörande för uttalet av dessa ändelser.

I denna grupp var 13 av de 16 informanterna medvetna om de olika uttalsvarianterna.

3.2 Tankar kring uttalet av *er-förled* samt *räv* och *gräs*

3.2.1 Elever

Endast en av eleverna kommenterar att hon ibland tvekar mellan [e :] och [æ :] vid *er-förleden* och känner sig osäker på vad hon brukar välja. Hon påpekar att hon har en förälder som är finsk och att detta kan ha gjort att hon blivit mer medveten om sitt språk och uttal. Informanten som uppgav inflytande från Västerås skiljer sig inte från de andra i gruppen.

Ingen av eleverna uppger att de reflekterat över sitt [ɛ :]-uttal i *räv* och *gräs*. Detta stämmer då väl överens med Eva Mårtenssons antagande i att uttalet med Stockholms-e istället för långt *ä* i exempelvis *räv* tycks vara på väg att försvinna i dagens talspråk (1988:157).

3.2.2 Lärare

Flera av informanterna påpekar att deras yrke spelar en roll för deras uttal, då de uppger att de kan växla mellan ett uttal som de själva kallar mer 'korrekt' eller 'tydligt' i t.ex. klassrummet, och ett uttal som är mer 'informellt' hemma eller med vänner. 7 av lärarna uppger att de växlar mellan [e :] och [ɛ :] i *räv* och *gräs* beroende på situation. Denna förmåga att anpassa sitt språk medvetet efter vad man tycker är lämpligt verkar dock inte innefatta *er-förleden*, för här uppger endast 3 personer att de tror att de kanske använder både [e :] och [æ :] och detta sker då mer slumpartat.

3.2.3 Pensionärer

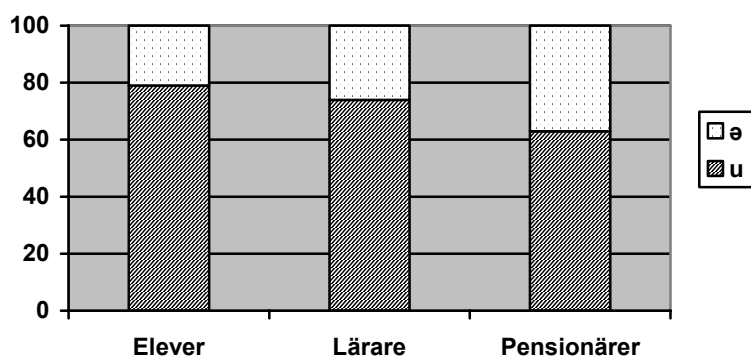
Endast en av informanterna uppger att hon aldrig funderat över sitt uttal, 2 att de är osäkra. Gemensamt för de andra är att de uppger att de tror att yrke och tillhörighet är avgörande för om man har [e :] eller [ɛ :] i *räv* och *gräs*, och även hur man talat hemma. Hur man talat hemma beror i sin tur på i vilken del av Stockholm man vuxit upp, i en arbetarstadsdel eller i en 'finare' eller 'bättre' stadsdel (informanternas uttryck). 5 uppger att de lärt sig att *er-förled* uttalas med [æ :] i skolan. 10 uppger att det handlar om 'korrekt', 'vårdat' eller 'bildat' språk kontra 'slarvigt' språk eller 'slang'. Den informant som varit plåtslagare anser exempelvis att han själv har ett slarvigare språk än vad han skulle ha haft om han arbetat på kontor, där han skulle ha fått vårda sitt språk mer.

Ingen av informanterna uppger dock att de själva har möjlighet att växla mellan olika uttal i sitt språk i olika situationer.

4 Jämförande analys

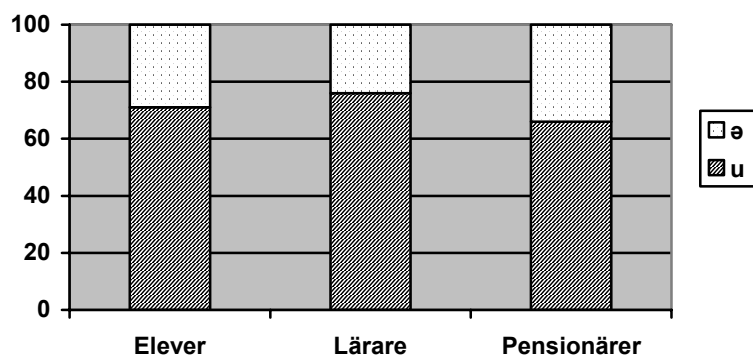
4.1 Jämförelse mellan [u] och [ə] för samtliga grupper

Diagram 7: Sammanställande jämförelse av [ə]-uttal och [u]-uttal i ordeliciteringen:

Staplarna representerar fördelningen av [ə]-uttal och [u]-uttal. Det framgår att elevgruppen är den grupp som har flest svar innehållande [u]-uttal i eliciteringstestet, med sina 79%. Därefter följer lärargruppen med 74% av svaren uttalade med [u]. Pensionärerna är den grupp som har minst svar med [u]-uttal, med sina 63%. I den äldsta gruppen finns alltså den största variationsvidden när det gäller uttalet av *or*-ändelserna i ordeliciteringen, och i den yngsta gruppen finns minst variation. Viktigt är att eleverna var de informanter som svarade mest fåordigt, medan pensionärerna gav de mest utförliga svaren. Eleverna uttalade alltså oftare orden isolerat medan pensionärerna satte in orden i meningar. När jag visade exempelvis en servett med ett rosenmotiv och frågade vad informanten såg på bilden, så svarade flertalet elever 'rosor' medan flertalet pensionärer svarade mer utförligt, som till exempel "jag ser en vacker bukett rosa rosor".

Diagram 8: Sammanställande jämförelse av [ə]-uttal och [u]-uttal i textläsningen, uträknat i procent.

I textläsningen är det lärargruppen som har flest ord med [u]-uttal, 76%. Pensionärerna har minst, med sina 66% [u]. Däremellan ligger eleverna med 71% [u]-uttal.

Lärarna och pensionärerna har mer [u]-uttal när de läser orden i texten än när de uttalar dem isolerat vid ordeliciteringen. Eleverna har dock mindre [u]-uttal vid textläsningen jämfört med ordeliciteringen. De är också de informanter som är mest fåordiga vid ordeliciteringen, medan de övriga grupperna är mer benägna att brodera ut sina svar vid de ledande frågorna. Eleverna svarar alltså ofta med enstaka ord, medan övriga informanter oftare sätter in orden i meningar och därmed låter orden ingå mer sammanhängande tal. Detta är avgörande, eftersom det måste betyda att det spelar en roll för läsuttalet om ord uttalas isolerat eller ingår i ett sammanhang. I textsammanhanget blir det tydligt att även sättet att läsa är avgörande. Lärarna och pensionärerna läser långsamt och eftersträvar tydlighet, medan eleverna läser snabbt och obehindrat och därmed mer spontant. En tanke är då att eleverna på så vis kommer närmare spontant talat språk i sin läsning än vad de övriga grupperna gör. Elevernas uttal av ändelser borde då avslöja att [ə]-uttal även är naturligt i deras talspråk. Undersökningen visar således att textsammanhanget spelar en avgörande roll för uttalet av *or*-ändelserna. Läsuttalet med [u] uppkommer lättare vid långsam, tydligt artikulerad högläsning än vid snabbare och mer flytande högläsning. Vid den långsamma och tydliga högläsningen gör betoningen att även ändelser kan framhävas.

4.1.2 Varför mer [ə]-uttal vid vissa ord i texten?

De flesta orden i undersökningen uttalas med [u]-uttal. Ändå finns det inget ord som enbart uttalas med [u] av samtliga informanter, utan [ə]-uttal verkar alltid vara en möjlighet vid samtliga ord. För att försöka få reda på om det finns någon anledning till att vissa ord uttalas med [ə] betraktar jag de

ord som uttalas med [ə] av flest informanter i samtliga grupper i textläsningen, *strumpor* och *kollegor* och jämför med uttalet då orden eliciteras.

Strumpor: Sammanlagt 29 av de 51 informanterna har [ə]-uttal vid *strumpor*, 9 elever, 9 lärare och 11 pensionärer. Ordet står att läsa i slutet av texten, i den replik där berättaren frågar ”Ja du, vad kostar förresten ett par nylonstrumpor idag?” (Bilaga 1). En tolkning är att stämningen av återberättelse i den övriga texten försvinner i denna replik, och byts till mer vardagligt talspråk genom den direkta anföringen. Att 29 informanter väljer [ə]-uttal i *nylonstrumpor* avslöjar i så fall att [ə] i detta ord är deras talspråksnorm. Här måste det dock påpekas att hela den övriga texten också är berättad i jag-form, så att det ska gå att läsa den i en talspråklig ton. Emellertid skapar temat med minnen från gamla dagar en ålderdomlig stil i denna berättelse, vilket på så sätt avlägsnar texten från dagens talspråk vid högläsningen. Den valda texten tilltalar genom sitt gamla berättar-jag kanske därför i synnerhet den äldsta gruppen. Detta skulle då vara en av orsakerna till den högtidliga och allvarsamma hållningen i pensionärsgruppen vid högläsningen av texten. En annan orsak som spelar in kan vara att denna stränghet under deras skolgång var den rådande hållningen till högläsning.

Att det inte står *strumpor* utan *nylonstrumpor* kan också vara av betydelse för högläsningen eftersom ordet därmed är en sammansättning och betoningen här faller på den andra stavelsen i *ny'lon* och därmed flyttats bort från den första stavelsen i *strumpor*. Vi har ju iakttagit hur [u]-uttal i lärargruppen ofta följs av rullande [r] när ändelsen får starkare betoning. Tydlig artikulation av [u] och [r] verkar alltså gå hand i hand med betoning, medan [ə] i *nylonstrumpor* inte följs av rullande [r] hos någon av informanterna.

I ordeliciteringen uttalas *strumpor* med [ə] av endast 10 informanter (i pensionärsgruppen väljs övervägande *sockor* istället för *strumpor*), av 3 elever, 3 lärare och 4 pensionärer. Det är det allra första ordet som jag frågar efter i undersökningen, genom att visa ett par vita strumpor. Tydligt [u]-uttal är alltså det som hörs hos merparten av informanterna vid det första ordet, där ingen ännu kunnat förstå vad jag lyssnar efter.

Kollegor: Sammanlagt 38 av de 51 informanterna i undersökningen har [ə]-uttal när de läser *kolleger* stavat just med ändelsen *-er*. 2 informanter rättar sig till [ə] efter att först automatiskt ha läst med [u]-uttal. När ordet återkommer i bestämd form senare i texten är det stavat med *-or* och då läses det av endast 13 informanter med [ə]-uttal. 10 informanter, 2 elever, 5 lärare och 4 pensionärer, kommenterade att de reagerade över att jag stavat olika vid *kolleger* respektive *kollegorna*. Endast 1 av de lärare som tagit upp skillnaderna var medveten om att båda varianter var

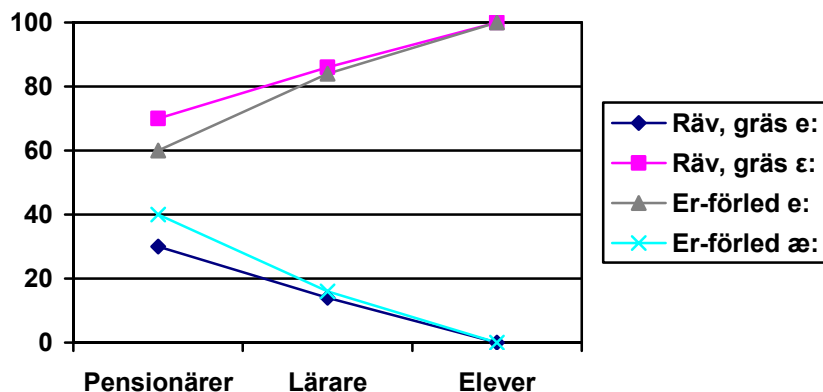

möjliga, övriga av de lärare och elever som reagerade över skillnaderna var osäkra på vilket som var det korrekta. De 4 informanterna i pensionärsgruppen ansåg att stavningen med *-er* var inkorrekt och trodde att det var en miss från min sida eller att jag ville testa om de reagerade på stavfelet. För de 28 informanterna som inte kommenterade att det fanns alternativa sätt att stava ordet gällde följande: 1 elev hade [ə]-uttal vid båda tillfällena ordet dök upp i texten, 4 lärare hade [ə] vid båda tillfällena ordet dök upp och 5 pensionärer hade [ə] vid båda tillfällena ordet dök upp. Således verkar [ə]-uttalet av *kollegor* minst utbrett i elevgruppen. Om vi jämför med ordeliciteringen var det endast 3 elever som svarade med [ə]-uttal, 5 lärare och 9 pensionärer (varav 1 rättade sig själv efter att först ha haft [u]-uttal). I elevgruppen sade 11 av informanterna *arbetskamrater* eller annan variant innan de kom på ordet *kollegor*. I lärargruppen var motsvarande siffra endast 4, medan det i pensionärsgruppen var 10 informanter som primärt uppgav *arbetskamrater* eller annat alternativ. Lärargruppen var alltså den grupp som ordet *kollegor* låg närmast till hands för.

Telemans påpekande, som diskuterats i avsnitt 1.8 ovan, är aktuellt i detta sammanhang. Han hävdar att läsuttal och hyperkorrektion grundar sig på samma problem: osäkerhet angående den talade prestigenormen (1979:42). Övergeneralisering äger rum när informanterna anpassar sitt uttal till det som uppfattas som prestigenormen. Det hyperkorrekta uttalet av *kollegor* ser ut att vara på väg att tränga ut *kolleger* även i skriftspråket.

4.2 Jämförelse av *erfara*, *erkänna*, *erfarenhet*, *räv* och *gräs* i samtliga grupper

Diagram 9: Sammanställande jämförelse av utvecklingen genom tiden i uttalet av *er*-förleden samt *räv* och *gräs*, uträknat i procent.

Ovanstående diagram visar hur uttalet förändrats med varje åldersgrupp, i ett försök att illustrera hur utvecklingen gått genom tiden. I diagrammet synliggörs hur variationen i uttalet av vokalerna i orden med *er*-förled samt *räv* och *gräs* förändrats under 1900-talet. I den äldsta gruppen finns mest variation och i den yngsta ingen alls: i orden med *er*-förled slår [e :]-uttalet helt igenom medan vokalen i *räv* och *gräs* uteslutande blir [ɛ :].

De yngsta informanterna utmärker sig genom att vara fullständigt ense i sitt uttal vid uppläsningen av samtliga ord i denna del av undersökningen. Undersökningens delens utformning med endast ren uppläsning från en lista spelar säkerligen en avgörande roll. Orden uttalas var för sig och ingår inte i meningar, precis som de ord som eliciteras. Att *er*-förleden är betonade stavelser måste ändå påpekas, eftersom detta kan vara avgörande för hur tydligt läsuttalet blir. I relation till *or*-ändelsernas uttal är det intressant att så tydligt läsuttal hörs vid dessa betonade *er*-förled. I elevgruppen var det ju just vid ordeliciteringen som läsuttalet blev mer påtagligt.

Gun Widmark påpekar att [æ :]-uttal vid *erfara* inte kan vara det ursprungliga uttalet, utan att det kommer av att betoningen skjuts fram till *er*-förledet och hon jämför med uttalet av *erbarmlig* som är [e :] (1972:39). Hon framhåller vidare att SAOB visar exempel på stavningen *ärfahra* så tidigt som från 1600-talet, men dessförinnan var alltså [e :]-uttal gällande. Detta skulle då betyda att dagens läsuttal av *erfara* är exempel på det som Ulf Teleman syftar till när han hävdar att det som sker när rikstalspråket formas av skriftspråksformer är ”att den ursprungliga motsvarigheten återupprättas i en eller annan form, på skriftspråksnormens villkor” (1979:41).

Den mellersta åldersgruppen, som enbart består av lärare som alla arbetar på samma skola men kommer från flera olika delar av Stockholm, är inte lika eniga som eleverna i sitt uttal. Att 7 av lärarna uppger att de anser sig kunna växla mellan de olika uttalen i dessa ord är av stor vikt. Det är den gemensamma nämnaren läraryrket som nämns av flera som en orsak till att man växlar mellan olika uttal av *räv* och *gräs* och är medveten om vad som passar var. Här finns alltså till skillnad från i elevgruppen en medvetenhet om olika uttal av *räv* och *gräs* och till skillnad från den äldsta gruppen även en möjlighet att växla mellan dessa uttal. Att det finns variation i denna grupp innebär att uppläsningseffekten inte varit lika kraftig här, lärarna läser inte enbart ”som det står” utan en del variation i uttalet ryms.

Hos den äldsta gruppen finns den förhållandevis största uttalsvariationen vid uppläsningen av de *er*-inledda orden, och även uttalet av vokalerna i *räv* respektive *gräs* vittnar om variation mellan informanterna. Här finns en medvetenhet om att två olika uttalssätt existerar när det gäller både *er*-orden och *räv* och *gräs*, men endast 1 informant uppger att hon medvetet varierar sitt språk för att

anpassa sig till olika situationer. Annars verkar det snarare bero på social tillhörighet, vilket informanterna själva är noga med att framhålla. Nordberg lyfter fram att generationsskillnader samvarierar med skillnader i utbildning, vilket är viktigt att beakta när man undersöker språk (Nordberg 1986:28).

I Gun Widmarks undersökning uppvisar en majoritet av studentinformanterna [e :]-uttal vid orden *erfara* och *erkänna* och hon tolkar det som att läsuttal är på väg att sprida sig vid dessa ord (1972:39).

Det faktum att eleverna är skolungdomar har stor betydelse i sammanhanget. Bengt Nordberg förklarar hur skolungdomar generellt skiljer sig från äldre informanter genom att de i mindre utsträckning än vuxna följer rikstalspråkets normer (1986:29). Att samtliga elever denna del av undersökningen har skriftspråksuttal vittnar dock om att de faktiskt ligger närmare riksuttalet när de läser ord från en lista än de vuxna informanterna.

Att samtliga informanter i lärargruppen har högre utbildning i form av olika lärarutbildningar måste beaktas. Att 2 lärare rättar sig från att läsa *räv* med [e :] till att uttala det med [ɛ :] vittnar om en medvetenhet om de olika varianterna och att det spelar roll vilken man väljer. I samtalen med lärarna i avsnitt 3.2.2 framgår att denna möjlighet att variera sitt uttal efter situation finns hos flera av informanterna i denna grupp, och att den är relaterad till deras yrkesroll.

Pensionärerna uppvisar förhållandevis stor variation när det gäller uttal av orden som läses från listan och denna variationsvidd innebär att uttalet bär med sig förmågan att känneteckna sociala skillnader (Nordberg 1986:24). Denna äldsta grupp har mycket bred variation när det gäller yrke och utbildning. Tillika har de vuxit upp i en tid där yrke, klasstillhörighet och uppväxtområde hängde tätt samman, vilket avslöjas i deras egna tankar kring uttalsvariationen.

Uttalet av *räv* och *gräs* verkar geografiskt bundet i pensionärsgruppen. [e :] gäller för 3 av 4 från Södermalm och endast för 1 från Västerort. I lärargruppen var de 4 informanter som uttalade orden med [e :]-uttal från Solna, Söderort, Vasastan och Östermalm, alltså 4 vitt skilda områden i Stockholm. 7 uppgav att de kunde använda [e :]-uttal i vissa situationer. Endast de 2 informanterna från Solna och Söderort hade e-uttal vid båda ord, informanten från Östermalm hade bara e-uttal vid *gräs* och den från Vasastan enbart då han upprepade sig nästan lite ironiskt vid *räv*. I pensionärsgruppen ser vi dock att 2 av de 4 informanter som svarar med [e :]-uttal kommer från Södermalm. De andra 2 informanterna var uppvuxna i Vasastan och Västerort. Av totalt 5 informanter uppvuxna på Södermalm i denna grupp var det just de 3 som stannat i stadsdelen i hela sitt liv som hade e-uttal, 2 vid båda ord och 1 vid enbart *gräs*. De andra 2 informanterna från

Södermalm hade flyttat därifrån i slutet av tonåren, båda till Västerort. Dessa 2 informanter hade dessutom arbetat i kontorsmiljö, medan de 2 av de 3 som förblivit på Södermalm arbetat i verkstadsmiljö respektive varit sömmerska, de hade alltså haft arbetaryrken. Den tredje, som enbart hade [e :]-uttal vid *gräs*, hade arbetat i kontorsmiljö. Dessutom var det hon som hade ett mycket överdrivet öppet och långt [ɛ :]-ljud vid *räv*, som kan tolkas som exempel på hyperkorrektion.

En intressant iakttagelse som gjordes under undersökningens gång var att de äldsta informanterna överlag hade ett betydligt mera stängt *ä*-ljud vid samtliga ord än de övriga informanterna. De yngsta informanterna, eleverna, hade vid samtliga ord det mest öppna *ä*-ljudet som kunde urskiljas i undersökningen. Lärargruppen var den grupp som uppvisade mest variation när det gällde *ä*-uttalet, och alltså uppvisade både det mer stängda och det mer öppna uttalet vid alla ord med *er*-förled samt *räv* och *gräs*. I de två andra grupperna var variationen ytterst liten. Ingen i den äldsta gruppen hade ett *ä*-ljud som var lika öppet som någon i elevgruppen.

Ä-ljudet verkar alltså gå mot ett mer öppet uttal i Stockholm, att döma av dessa iakttagelser. Det är emellertid viktigt att påpeka att denna undersökning enbart innefattar ord med *ä*-ljudet antingen före eller efter [r]. Om utvecklingen av *ä*-ljudet har något med uttalet av [r] att göra vore intressant att utforska närmare, eftersom även uttalet av [r] i undersökningen är anmärkningsvärt. Hos pensionärerna är det ofta mindre aspirerat, medan det i lärargruppen uttalas extremt rullande av flera informanter. I elevgruppen finns inga svagt aspirerade [r], utan snarare mer rullande [r], även om ingen elevs uttal av [r] kan jämföras med de mest extrema rullande [r] som uppvisas hos vissa lärare.

4.3 Medvetenheten om uttalsvarianterna i grupperna

Frågan vilket uttal som är korrekt och vilket som inte är det finns med i informanternas medvetande, som vi ser i den avslutande delen av undersökningen: samtalet om läsuttal. För trots att de till synes varierar sig slumpmässigt i sitt uttal av orden, avslöjar de en stor medvetenhet om skillnaden mellan [u] och [ø] när de reflekterar över de ord jag valt ut och berättar om sina funderingar kring dessa ljud. De ord som informanterna väljer för att beskriva innebörden av uttalsvarianterna av *or*-ändelserna var i elevgruppen 'slarvigt' eller 'talspråkligt' för [ø]-uttal och 'tydligt', 'ordentligt' eller "när man läser", "man läser som det står" respektive "när man läser högt" för [u]-uttal. När det gällde den långa vokalen i *räv* och *gräs* samt orden med *er*-förled var medvetenheten om olika uttal närmast obefintlig, endast 1 elev påpekade variation vid *er*-förleden.

Hos lärarna fanns liksom hos eleverna 'slarvigt' kontra 'tydligt' som beskrivning för skillnader i uttal av *or*-ändelserna, men samtidigt också 'korrekt' för [u]. Det spelar också en roll vilket uttal man har "när man läser högt för en klass" eller är "i klassrumssituationen", både för *or*-ändelserna och uttalet av *räv* och *gräs*. För lärarna verkar det viktiga vara att läsa högt *inför en klass*, och det blir påfallande att det är lärarrollen som är avgörande i sammanhanget. Själva läsningen i sig nämns inte, utan enbart i relation till att läsa högt, och för klassen. I den äldsta gruppen valdes främst orden 'slarvigt' kontra 'vårdat' eller 'bildat' språk för att beskriva uttalet av *or*-ändelserna och *räv* och *gräs*. Lärargruppen utmärker sig genom att anse sig kunna växla mellan de olika uttalen av *or*-ändelserna, och även mellan [e :] och [ɛ :] vid *räv* och *gräs*. Gemensamt för lärargruppen och pensionärsgruppen var att de menade att yrke spelade en roll för uttalet, om än på något olika sätt, eftersom lärarna inte jämförde sina yrkesroller med andra i samhället medan pensionärerna tvärtom gjorde jämförelser mellan exempelvis språket i verkstadsmiljö och i kontorsmiljö. Lärarna var inte medvetna om att jag inte intervjuade några andra yrkesgrupper i samhället. Till skillnad från lärargruppen menade också en del av pensionärerna att uttalet även berodde på var man bott. Medvetenheten om uttalet av *er*-förleden i den äldsta gruppen tycks ha berott på att man lärt sig om deras uttal i skolan, vilket ingen i de andra grupperna uppger att de gjort.

Att medvetenhet om uttalen finns i samtliga grupper tyder på att varianterna kan ha olika betydelse. Allra mest laddat är förhållandet till dessa uttalsvarianter bland informanterna i den äldsta gruppen, där det verkar vara en klassfråga och inte enbart en tydlighetsmarkör, som det snarare är i skolmiljön. Sammanfattningsvis har medvetandet en stor roll i alla grupper när det gäller *or*-ändelserna, medan de olika uttalen av *räv* och *gräs* bara tas upp i lärargruppen och i pensionärsgruppen. Diskussion om *er*-förled förs av flera informanter i pensionärsgruppen.

5 Avslutande diskussion

Den utförda undersökningen vittnar i sin helhet om att läsuttal är minst påtagligt hos de äldsta informanterna. Mest läsuttal finns generellt hos den yngsta gruppen i undersökningen. Vid närmare skärskådning av de olika gruppernas läsuttal framstår emellertid att eleverna har mindre läsuttal än lärarna vid högläsningen av texten, och att eleverna faktiskt har mer läsuttal vid ordeliciteringen än när de läser texten högt. Lärarna och pensionärerna däremot har det gemensamt att de har tydligare läsuttal när de läser högt än när de uttalar ord vid eliciteringen. Eleverna är de informanter som är mest fåordiga i sina svar, så att orden ofta uttalas separat. De andra informantgrupperna är mer

mångordiga, i synnerhet pensionärsgruppen som gärna broderar ut sina svar med utförligare beskrivningar av de ting som efterfrågas.

Det som avslöjas angående *or*-ändelserna i textläsningen är att sättet att läsa en text högt på spelar en avgörande roll för läsuttalet, och att själva termen läsuttal därigenom faktiskt kan vara något missvisande. Läsuttal visar sig nämligen inte vara det uttal alla informanter automatiskt har när de läser texten. Läsuttal av *or*-ändelserna beror på hur tydligt dessa framhävs. Att flertalet informanter i lärargruppen och pensionärsgruppen läser långsamt och med tydligt läsuttal är av vikt för uttalet av ändelserna, eftersom de får starkare betoning genom denna lästeknik. Tydlighet och betoning framhäver ändelserna och resultatet är [u]-uttal, alltså ett uttal som speglar skriftbilden. Att eleverna läser snabbare och mer sammanhängande än de äldre grupperna betyder att de framhäver ändelserna i mindre utsträckning, och det uppstår mindre läsuttal än hos lärarna. I alla grupper dominerar [u]-uttalet dock, vilket betyder att denna form kan tolkas som den som anses korrekt när ändelsen framhävs. I lärargruppen vittnar läsuttalet om en strävan efter *tydlighet* i högläsningen, medan det läsuttal som finns i pensionärsgruppen i högre grad handlar om i fall man har ett vårdat uttal som passar det bildade språket eller inte, vilket framgår av informanternas egna tankar kring uttalet.

Sammanfattningen av uttalet av *or*-ändelserna är att de tenderar att uttalas med läsuttal oftare när de lyfts fram genom tydligt uttal, vilket de i synnerhet blir av eleverna vid ordeliciteringen och av lärarna vid högläsningen.

Uppläsningen av orden från listan visar att den äldsta gruppen har minst läsuttal och den yngsta mest. Här har läsuttalet slagit igenom fullständigt hos de yngsta informanterna. Att läsa ord från en lista är dock en extrem form av uppläsning, där uppmärksamheten på skriftbilden blir mer påtaglig än vid högläsning av en text. Ändå är det intressant att den yngsta gruppen läser orden så ordagrant från listan medan den äldsta gruppen uppvisar så bred variationsvidd i sitt uttal här. Hur eleverna uttalar orden från listan i fritt, spontant tal avslöjar denna undersökning inte, men däremot vittnar den om att variationen hos pensionärerna är omfattande.

När det gäller uttalet av *räv* och *gräs* så visar undersökningen alltså att de yngsta informanterna uteslutande har [ɛ :]-uttal i dessa ord. Den variation som finns i de andra grupperna är hos eleverna helt försvunnen. Det är intressant i förhållande till uttalet av orden med *er*-förled, eftersom de gått från att förhållandevis ofta uttalas med [æ :], i den äldsta gruppen, till att enbart uttalas med [e :], i den yngsta gruppen. Skriftformen har blivit den norm som följs i både *räv* och *gräs* samt *erfara*,

erkänna och *erfarenhet*. Kanske beror detta på att dessa ord är vanligare i skriftspråket än i talspråket.

Eleverna har således ett betydligt mer utpräglat läsuttal vid uppläsningen från listan jämfört med högläsningen av texten. Ord som uttalas var för sig uppvisar mer läsuttal än ord som står i ett textsammanhang i elevgruppen, detta är också tydligt i ordeliciteringen. Orden på listan står också var och ett för sig. Eftersom listan med ord enbart ingick som en separat enhet i undersökningen och inte var integrerad i ordeliciteringen eller texten, måste det återigen poängteras att det tyvärr inte går att göra någon fullständig jämförelse mellan de tre delarna av undersökningen. Resultaten av jämförelsen mellan ordeliciteringen och textläsningen indikerar dock att betoningens betydelse är avgörande för läsuttalet, vilket kan utgöra grunden för givande vidare forskning.

Bengt Nordbergs Eskilstunaundersökning påvisar en övergång från mer dialektala språkdrag hos de äldre informanterna till mer riksspråkliga och skrifttrogna former hos de yngre. Samma utveckling kan skönjas i min undersökning, där läsuttalet generellt sett är mest utbrett i den yngsta informantgruppen. Elevernas minskade läsuttal i högläsning av texten förblir dock den intrigerande faktorn i undersökningen, eftersom en möjlig tolkning är att de här avslöjar mer av sitt fria, spontana tal än i de andra delarna av undersökningen. Den slutsats som kan dras är att eleverna när de är tydliga uppvisar mer läsuttal än de övriga informanterna i undersökningen, medan uttalet vid fritt, spontant tal i hög grad förtjänar att utforskas närmare.

5.1 Vidare forskning

I en mer djupgående undersökning av läsuttal i Stockholm har fritt, spontant tal en självklar plats. Vidare är uttalsskillnader mellan manliga och kvinnliga informanter ett område som säkerligen skulle vara givande att studera. Redan i den utförda undersökningen är vissa tendenser synliga som pekar på skillnader mellan kvinnligt och manligt språk i uttalet av *or*-ändelserna och av den långa vokalen i *räv* och *gräs* (se bilagor). En övervägande del av de manliga informanterna i lärargruppen och pensionärsgruppen hade [ə]-uttal vid *or*-ändelserna samt uttalade *räv* och *gräs* med [e:].

Iakttagelsen att uttalet av [ɛ :] och [æ :] uttalas betydligt mer öppet i den yngsta åldersgruppen i min undersökning jämfört med i den äldsta gruppen, förtjänar också att utforskas närmare.

Ytterligare en viktig aspekt är läsningens betydelse för läsuttalet. Här skulle barn som ännu inte lärt sig läsa samt barn som befinner sig på olika stadier av läsinlärningen kunna utgöra informantgrupper. Att undersöka om det finns läsuttal hos informanter som ännu inte kan påverkas

av skriftbilden vore intressant eftersom det uttal som barnen hör i sin omgivning på så vis skulle kunna speglas och avslöja något om hur kraftigt läsuttalet slagit igenom. I en sådan undersökning skulle naturligtvis det spontana talet behöva ligga till grund för undersökningen snarare än texter.

Ännu en viktig grupp i en läsuttalsundersökning är inlärare av svenska som andraspråk, eftersom man som inlärare i hög grad kan bli beroende av skriften som nyckel till det nya språket och därmed riskerar att ta skriftformen för den givna normen i högre grad än någon som har svenska som modersmål. Den lärare som i min undersökning uppgav att hon vuxit upp i Italien och lärt sig svenska som andraspråk menade att hon hade [u]-uttal i ord som *flickor* eftersom hon var invandrad och var uppmärksam på att det stavas så och ”heter så”.

Litteratur

- Dalin, Emil. 1926: *Vårt modersmål. Övningsbok I för folkskolan*. Tolfte upplagan. Stockholm: Edvard Rydahls boktryckeri.
- Delsing, Lars-Olof. 1997: *Fonetikkompndiet*. Stencil. Lund: Institutionen för nordiska språk.
- Elert, Claes-Christian. 1995: *Allmän och svensk fonetik*. Stockholm: Norstedts.
- 1972: En bok om normer för svenskt tal och uttal. I *Språkvård* 4. Stockholm: Norstedts.
- Kotsinas, Ulla-Britt. 1989: Stockholmsspråk genom 100 år. I: *TijdSchrift voor Skandinavistiek*.
- Molde, Bertil och Carl Ivar Ståhle. 1970: *1900-talssvenska*. Stockholm: Norstedt & Söner.
- Mårtensson, Eva och Jan Svensson. 1988: *Offentlighetsstruktur och språkförändring*. Lund: Nordiska språk. Särtryck.
- Nordberg, Bengt. 1985: *Det mångskiftande språket*. Lund: Liber.
- SAOB = *Svenska Akademiens ordbok*. 1898-. Stockholm.
- Teleman, Ulf. 1979: *Språkrätt*. Lund: Bröderna Ekstrands Tryckeri AB.
- Wessén, Elias. 1968: *Svensk språkhistoria I. Ljudlära och ordböjningslära*. Lund: Carl Bloms boktryckeri AB.
- Widmark, Gun. 1972: *Om uttal och uttalsnormering*. Ord och stil. Språksamfundets skrifter 4. Lund: Studentlitteratur.
- 1987: Växelverkan mellan tal och skrift. I: *Språk i Norden*. Nordisk språksekretariats skrifter 8.

Bilaga 1: Högläsningstexten

Jag minns gatorna där vi lekte som barn, min syster och jag. Det var gator där vi kunde springa som vi ville. Bakom min farmors hus växte både rosor och nässlor. Rosorna var röda och nässlorna brändes och var otäcka. Men inget var så otäckt som lopporna. En gång blev dockorna vi fått i julklapp bitna, minns jag. Vi målade dem rödprickiga med mammas gamla läppstift. Då blev farmor helt från vettet. Det var då hon lämnade oss hos mammas gamla kolleger och vi satt hela dagen och lyssnade på klockornas tickande. När alla klockor till sist slog fem fick vi gå hem. Där väntade farmor och sa åt oss att gå raka vägen i säng och att vi skulle komma ihåg att flickor som ritar på sina dockor inte kan vänta sig några julklappar igen. Den natten drömde jag att flickorna i grannhuset ropade att de där strumporna vi önskat oss hade skickats ner till kollegorna som mamma tyckt så mycket om. Ja du, vad kostar förresten ett par nylonstrumpor idag? Fyrtio kronor?

Teckenförklaringar till tabellerna

När två uttal anges i tabellen betyder det att informanten upprepade ordet och omedvetet uppvisade två olika uttal av vokalen. Om utropstecken följer det upprepade uttalet så innebär det att informanten medvetet rättade eller förtydligade sitt uttal.

Om ordet inte uttalades av en informant visas detta med ett bindestreck i tabellen.

Orden *kronor*, *byrackor* och *loppor* visas i tabellerna trots att de inte finns med i den utförda analysen. De har uteslutits eftersom de inte återkommer två gånger i högläsningstexten, utan endast en gång.

Bilaga 2: Tabeller över uttalet av *er*-förled samt *räv* och *gräs*

Grupp I: Elever

Elever	Område	<i>Erfara</i>	<i>Erkänna</i>	<i>Räv</i>	<i>Gräs</i>	<i>Erfarenhet</i>
E1 M	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E2 K	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E3 M	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E4 M	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E5 K	Vasastan	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E6 K	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E7 K	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E8 K	Vasastan	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E9 K	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E10 K	Östermalm	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E11 K	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E12 K	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E13 M	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E14 M	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E15 K	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E16 K	Södermalm	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E17 K	Södermalm	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
E18 K	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]

Grupp II: Lärare

Lärare	Område	<i>Erfara</i>	<i>Erkänna</i>	<i>Räv</i>	<i>Gräs</i>	<i>Erfarenhet</i>
L1 K	Östermalm	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
L2 M	Lidingö	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
L3 K	Söderort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
L4 K	Vasastan	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
L5 K	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
L6 K	Södermalm	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
L7 K	Södermalm	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
L8 K	Södermalm	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
L9 K	(Västerort)	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
L10 K	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
L11 K	Västerort	[æ :]	[æ :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[æ :]
L12 M	Solna	[æ :]	[æ :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[æ :]
L13 M	Solna	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[e :]	[e :]
L14 M	Söderort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[e :]	[e :]
L15 M	Vasastan	[e :]	[e :]	[ɛ :][e :]	[ɛ :]	[e :]
L16 K	Östermalm	[æ :]	[æ :]	[ɛ :]	[e :]	[e :]
L17 K	Söderort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]

Grupp III: Pensionärer

Pensionär	Område	<i>Erfara</i>	<i>Erkänna</i>	<i>Räv</i>	<i>Gräs</i>	<i>Erfarenhet</i>
P1 K	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
P2 K	Östermalm	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
P3 K	Östermalm	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
P4 M	Västerort	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[e :]
P5 K	Södermalm	[æ :]	[æ :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[æ :]
P6 K	Söderort	[æ :]	[æ :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[æ :]
P7 K	Södermalm	[æ :]	[æ :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[æ :]
P8 K	Östermalm	[æ :]	[æ :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[æ :]
P9 K	Vasastan	[æ :]	[æ :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[æ :]
P10 K	Lidingö	[æ :]	[æ :]	[ɛ :]	[ɛ :]	[æ :]
P11 M	Södermalm	[e :]	[e :]	[e :]	[e :]	[e :]
P12 K	Södermalm	[e :]	[e :]	[e :]	[e :]	[e :]
P13 M	Vasastan	[e :]	[e :]	[e :]	[e :]	[e :]
P14 M	Västerort	[e :]	[e :]	[e :]	[e :]	[e :]
P15 K	Södermalm	[e :]	[e :]	[ɛ :]	[e :]	[e :]

Bilaga 3: Tabeller över uttalet av *or*-ändelserna vid ordelicitering och textläsning

Elever: Ordelicitering

Elever	Område	Strumpor/Sockor	Rosor	Nässlor	Gator
E1 (M)	Västerort	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]
E2 (K)	Västerort	[u]	[u]	[u]	[u]
E3 (M)	Västerort	[u]	[u]	-	[u]
E4 (M)	Västerort	[u]	[u]	[u]	[ə]
E5 (K)	Vasastan	[u]	[u]	-	[ə]
E6 (K)	Västerort	[u]	[u]	[ə]	[u]
E7 (K)	Västerort	[u]	[a]	[u]	[u]
E8 (K)	Vasastan	[u]	[u]	[u]	[u]
E9 (K)	Västerort	[u]	[u]	[u]	[u]
E10 (K)	Östermalm	[u]	[u]	[u]	[u]
E11 (K)	Västerort	[u]	[u]	[ə]	[u]
E12 (K)	Västerort	[ə]	[u]	[u]	[ə]
E13 (M)	Västerort	[u]	[u]	[u]	[u]
E14 (M)	Västerort	[u]	[u]	[ə]	[u]
E15 (K)	Västerort	[u]	-	[u]	[u]
E16 (K)	Västerort	[ə]	[ə]	[ə]	[u]
E17 (K)	Södermalm	[u]	[u]	[u]	[ə]
E18 (K)	Södermalm	[u]	[a]	[u]	[u]

Elever	Område	Byrackor	Loppor	Dockor	Kollegor	(Annat alt.)
E1 (M)	Västerort	-	[u]	-	[u]	arbetskamrater
E2 (K)	Västerort	[u]	[u]	[u]	[u]	-
E3 (M)	Västerort	-	[u]	[u]	[u]	-
E4 (M)	Västerort	[ə]	[u]	[u]	[u]	arbetskamrater
E5 (K)	Vasastan	[u]	[u]	[ə]	[ə]	arbetskamrater
E6 (K)	Västerort	-	[u]	-	[u]	medarbetare
E7 (K)	Västerort	-	[u]	-	[u]	arbetskamrater
E8 (K)	Vasastan	[u]	[u]	[u]	[u]	arbetskamrater
E9 (K)	Västerort	[u]	[u]	[u]	[u]	-
E10 (K)	Östermalm	[u]	[u]	[u]	[u]	-
E11 (K)	Västerort	[u]	[ə]	[u]	[u]	-
E12 (K)	Västerort	[ə]	[u]	[ə]	[ə]	jobbarkompisar
E13 (M)	Västerort	-	[u]	[u]	[u]	arbetskamrater
E14 (M)	Västerort	[ə]	-	[u]	[u]	-
E15 (K)	Västerort	[u]	[u]	[u]	[u]	arbetskamrater
E16 (K)	Västerort	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	arbetskamrater
E17 (K)	Södermalm	[ə] [u!]	[u]	[u]	[u]	arbetskamrater
E18 (K)	Södermalm	[u]	[u]	[u]	[u]	-

Elever	Område	Kronor	Flickor	(Annat alt.)	Klockor	(Annat alt.)
E1 (M)	Västerort	[ə]	[u]	tjejer	[u]	-
E2 (K)	Västerort	[ə]	[u]	tjejer	[u]	-
E3 (M)	Västerort	[ə]	[u]	tjejer	[u]	-
E4 (M)	Västerort	[ə]	[u]	tjejer	[u]	armbandsur
E5 (K)	Vasastan	[ə]	-	tjejer	[ə]	-
E6 (K)	Västerort	[u]	[u]	tjejer	-	armbandsur
E7 (K)	Västerort	[u]	[u]	tjejer	[u]	-
E8 (K)	Vasastan	[u]	-	tjejer	[u]	-
E9 (K)	Västerort	[u]	[u]	tjejer	[u]	-
E10 (K)	Östermalm	[u]	[u]	tjejer	[u]	armbandsur
E11 (K)	Västerort	[u]	[ə]	tjejer	[u]	-
E12 (K)	Västerort	[ə]	[ə]	tjejer	[ə]	-
E13 (M)	Västerort	[ə]	[u]	tjejer	[u]	-
E14 (M)	Västerort	[ə]	[u]	tjejer	[u]	-
E15 (K)	Västerort	[u]	[u]	tjejer	[u]	-
E16 (K)	Västerort	[ə]	[u]	tjejer	[ə]	-
E17 (K)	Södermalm	[u]	[u]	tjejer	[u]	-
E18 (K)	Södermalm	[ə]	[u]	tjejer	[u]	-

Elever: Högläsning av texten

Elever	Gator	Gatorna	Nässlor	Nässlorna	Rosor	Rosorna
E1 (M)	[ə]	[u]	[ə]	[u]	[u]	[u]
E2 (K)	[ə]	[ə]	[ə]	[u]	[u]	[u]
E3 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
E4 (M)	[ə]	[ə]	[ə]	[u]	[u]	[u]
E5 (K)	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]
E6 (K)	[u]	[u]	[ə]	[ə]	[u]	[u]
E7 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
E8 (K)	[ə]	[ə]	[ə]	[u]	[u]	[u]
E9 (K)	[u]	[u]	[ə]	[u]	[u]	[u]
E10 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
E11 (K)	[ə] (-erna)	[ə]	[ə]	[ə]	[u]	[ə]
E12 (K)	[u]	[ə]	[u]	[ə]	[u]	[u]
E13 (M)	[ə]	[ə]	[ə]	[u]	[u]	[u]
E14 (M)	[ə]	[ə]	[ə]	[u]	[u]	[u]
E15 (K)	[u]	[u]	[ə]	[u]	[u]	[u]
E16 (K)	[u]	[ə]	[ə]	[u]	[u]	[u]
E17 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
E18 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]

Elever	Lopporna	Kronor	Dockor	Dockorna	Kollegor	Kollegorna
E1 (M)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[u]
E2 (K)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[u]	[u]
E3 (M)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[u]	[u]
E4 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
E5 (K)	[ə]	[ə]	[u]	[ə]	[ə]	[ə]
E6 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
E7 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u][ə!]	[u]
E8 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
E9 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
E10 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
E11 (K)	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[u]	[ə]
E12 (K)	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	[u]
E13 (M)	[ə]	[ə]	[u]	[ə]	[ə]	[u]
E14 (M)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[u]	[ə]
E15 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
E16 (K)	[u]	[ə]	[u]	[ə]	[ə]	[u]
E17 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
E18 (K)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[u]

Elever	Klockor	Klockorna	Flickor	Flickorna	Strumpor	Strumporna
E1 (M)	[u]	[u]	[ə] (-erna)	[u]	[ə]	[ə]
E2 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
E3 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
E4 (M)	[ə]	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]
E5 (K)	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]
E6 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
E7 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
E8 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
E9 (K)	[u]	[u]	[ə]	[u]	[ə]	[u]
E10 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
E11 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[ə]
E12 (K)	[ə]	[u]	[ə]	[u]	[ə]	[ə]
E13 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]
E14 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
E15 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]
E16 (K)	[ə]	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]
E17 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
E18 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]

Lärare: Ordalicitering

Lärare	Område	Strumpor/Sockor	Rosor	Nässlor	Gator
L1 (K)	Östermalm	[u]	[u]	[u]	[u]
L2 (M)	Lidingö	[u]	[u]	[u]	[u]
L3 (K)	Söderort	[u]	[u]	[u]	[u]
L4 (K)	Vasastan	[u]	[u]	[u]	[u]
L5 (K)	Västerort	[u]	-	[u]	[ə]
L6 (K)	Södermalm	[u]	[u]	[u]	[u]
L7 (K)	Södermalm	-	[u]	[u]	[u]
L8 (K)	Södermalm	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]
L9 (K)	(Västerort)	-	[u]	[u]	[u]
L10 (K)	Västerort	[u]	[u]	[u]	[u]
L11 (K)	Västerort	[u]	[u]	[u]	[u]
L12 (M)	Solna	[u]	[ə]	[ə]	[u]
L13 (M)	Solna	[ə]	[u]	[ə]	[ə]
L14 (M)	Söderort	[u]	[u]	[u]	[u]
L15 (M)	Vasastan	[u]	[ə]	[ə]	-
L16 (K)	Östermalm	[ə]	[ə]	[ə]	[u]
L17 (K)	Söderort	[u]	[u]	[u]	[u]

Lärare	Område	Byrackor	Loppor	Dockor	Kollegor	(Annat alt.)
L1 (K)	Östermalm	[u]	[u]	[u]	[u]	-
L2 (M)	Lidingö	[u]	[u]	[u]	[ə]	-
L3 (K)	Söderort	[u]	[u]	[u]	-	-
L4 (K)	Vasastan	[u]	-	[u]	-	-
L5 (K)	Västerort	[ə]	[u]	[u]	[ə]	-
L6 (K)	Södermalm	-	[u]	[u]	[u]	arbetskamrater
L7 (K)	Södermalm	-	[u]	[u]	[u]	arbetskamrater
L8 (K)	Södermalm	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	-
L9 (K)	(Västerort)	[u]	[u]	[u]	[u]	-
L10 (K)	Västerort	[u]	[u]	[u]	[u]	-
L11 (K)	Västerort	-	-	[u]	-	-
L12 (M)	Solna	[ə]	[ə]	[ə]	[u]	-
L13 (M)	Solna	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	-
L14 (M)	Söderort	-	[u]	[u]	[u]	-
L15 (M)	Vasastan	[u]	[ə]	[ə]	[u]	polare
L16 (K)	Östermalm	-	[ə]	[ə]	[ə]	-
L17 (K)	Söderort	[u]	[u]	[u]	[u]	arbetskamrater

Lärare	Område	Kronor	Flickor	(Annat alt.)	Klockor	(Annat alt.)
L1 (K)	Östermalm	[u]	[u]	-	[u]	-
L2 (M)	Lidingö	[u]	[u]	-	[u]	-
L3 (K)	Söderort	[ə]	[u]	tjejer	[u]	-
L4 (K)	Vasastan	[u]	[u]	-	[u]	-
L5 (K)	Västerort	[u]	[ə]	tjejer	[u]	-
L6 (K)	Södermalm	[u]	[u]	tjejer	[u]	-
L7 (K)	Södermalm	[u]	[u]	-	[u]	-
L8 (K)	Södermalm	[ə]	[ə]	-	[ə]	armbandsur
L9 (K)	(Västerort)	[u]	[u]	tjejer	[u]	-
L10 (K)	Västerort	[u]	[u]	-	[u]	-
L11 (K)	Västerort	[ə]	[u]	tjejer	[u]	-
L12 (M)	Solna	[ə]	[u]	tjejer	[ə]	-
L13 (M)	Solna	[ə]	[ə]	-	[ə]	-
L14 (M)	Söderort	[u]	[u]	tjejer	[u]	-
L15 (M)	Vasastan	[u]	-	tjejer	[u]	-
L16 (K)	Östermalm	[ə]	[ə]	tjejer	[ə]	-
L17 (K)	Söderort	[u]	[ə] [u!]	-	[u]	-

Lärare: Högläsning av texten

Lärare	Gator	Gatorna	Nässlör	Nässlorna	Rosor	Rosorna
L1 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
L2 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
L3 (K)	[u]	[u]	[ə]	[u]	[u]	[u]
L4 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
L5 (K)	[u]	[u]	[ə]	[ə]	[ə]	[u]
L6 (K)	[ə]	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]
L7 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
L8 (K)	[ə]	[ə]	[ə]	[u]	[ə]	[ə]
L9 (K)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[u]	[u]
L10 (K)	[ə]	[ə]	[u]	[ə]	[u]	[ə]
L11 (K)	[u]	[u]	[ə]	[u]	[u]	[u]
L12 (M)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[u]	[u]
L13 (M)	[u]	[u]	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]
L14 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
L15 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
L16 (K)	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]
L17 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]

Lärare	Lopporna	Kronor	Dockor	Dockorna	Kollegor	Kollegorna
L1 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
L2 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[ə]
L3 (K)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[u]	[u]
L4 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
L5 (K)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[u]
L6 (K)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[u]
L7 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
L8 (K)	[u]	[u]	[ə]	[u]	[ə]	[ə]
L9 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
L10 (K)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[u]
L11 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
L12 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
L13 (M)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[ə]
L14 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[ə]
L15 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]
L16 (K)	[ə]	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[u]
L17 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u] [ə!]	[u]

Lärare	Klockor	Klockorna	Flickor	Flickorna	Strumpor	Strumporna
L1 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
L2 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
L3 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
L4 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
L5 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]
L6 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[ə]
L7 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
L8 (K)	[u]	[u]	[u]	[ə]	[ə]	[ə]
L9 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
L10 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
L11 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
L12 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
L13 (M)	[ə]	[u]	[ə]	[u]	[ə]	[u]
L14 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
L15 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
L16 (K)	[ə]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[ə]
L17 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]

Pensionärer: Ordlicitering

Pensionärer	Område	Strumpor/Sockor	Rosor	Nässlor	Gator
P1 (K)	Västerort	[u]	[u]	[u]	[u]
P2 (K)	Östermalm	-	[u]	[u]	[u]
P3 (K)	Östermalm	-	[u] [ə]	[u] [ə!]	[u]
P4 (M)	Västerort	-	[u]	[u]	[u]
P5 (K)	(Södermalm)	[u]	[u]	[u]	[u]
P6 (K)	Norsborg	-	[ə]	[ə]	[ə]
P7 (K)	Södermalm	-	[u]	-	[ə]
P8 (K)	Östermalm	-	[u]	[u]	[u]
P9 (K)	(Vasastan)	-	[u]	[u]	[u]
P10 (K)	Lidingö	-	[ə] [u!]	[u]	[u]
P11 (M)	Södermalm	[ə]	[u]	[ə] [u!]	[ə]
P12 (K)	Södermalm	[ə]	[ə]	[ə]	[u]
P13 (M)	Vasastan	[ə]	[ə]	[ə]	[u]
P14 (M)	Västerort	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]
P15 (K)	Södermalm	-	[u]	[u]	[u]
P16 (K)	G:a Klara	-	[u]	[ə] [u]	[u]

Pensionärer	Område	Byrackor	Loppor	Dockor	Kollegor	(Annat alt.)
P1 (K)	Västerort	[u]	[u]	[u]	[u]	arbetskamrater
P2 (K)	Östermalm	[u]	[u]	[u]	[u]!	-
P3 (K)	Östermalm	-	-	[u]	[ə]	-
P4 (M)	Västerort	[u]	[u]	[u]!	[u]	-
P5 (K)	(Södermalm)	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	-
P6 (K)	Norsborg	-	[u]	-	[u]	arbetskamrater
P7 (K)	Södermalm	-	[ə]	[ə]	-	-
P8 (K)	Östermalm	[u]	[u]	[ə]	[ə]	arbetskamrater
P9 (K)	(Vasastan)	[u]	[u]	[u]	[ə]	kamrater
P10 (K)	Lidingö	[u]	[u]	-	[u] [ə!]	-
P11 (M)	Södermalm	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	jobbarkompisar
P12 (K)	Södermalm	-	-	[ə]	[ə]	arbetskamrater
P13 (M)	Vasastan	-	[ə]	[ə]	[ə]	arbetskamrater
P14 (M)	Västerort	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	arbetskamrater
P15 (K)	Södermalm	[u]	[ə]	[ə] [u]	-	goda vänner
P16 (K)	G:a Klara	[u]	[u]	[u]	[u]	kompisar

Pensionärer Område		Kronor	Flickor	(Annat alt.)	Klockor	(Annat alt.)
P1 (K)	Västerort	[u]	[u]	-	[u]	armbandsur
P2 (K)	Östermalm	[u]	[u]	-	[u]	-
P3 (K)	Östermalm	[ə]	[ə]	-	[u]	armbandsur
P4 (M)	Västerort	[u]	[u]	tjejer	[u]	-
P5 (K)	(Södermalm)	[u]	[u]	-	[u]	armband
P6 (K)	Norsborg	[u]	[u]	tjejer	[u]	-
P7 (K)	Södermalm	[ə]	[u]	tjejer	-	dinker
P8 (K)	Östermalm	[u]	[ə]	-	[u]	armbandsur
P9 (K)	(Vasastan)	[u]	[u]	-	[u]	-
P10 (K)	Lidingö	[ə]	[u]	-	[ə]	armbandsur
P11 (M)	Södermalm	[ə]	[ə]	-	[ə]	armband
P12 (K)	Södermalm	[ə]	[ə]	-	[ə]	-
P13 (M)	Vasastan	[u]	[u]	tjejer	[u]	-
P14 (M)	Västerort	[ə]	[u]	-	[ə]	-
P15 (K)	Södermalm	[u]	[ə]	-	[u]	-
P16 (K)	G:a Klara	[u] [ə]	[u]	-	[u]	armbandsur

Pensionärer: Högläsning av texten

Pensionärer	Gator	Gatorna	Nässlor	Nässlorna	Rosor	Rosorna
P1 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
P2 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
P3 (K)	[ə]	[ə]	[u]	[u]	[u]	[u]
P4 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
P5 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
P6 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
P7 (K)	[ə]	[ə]	[ə]	[u]	[u]	[u]
P8 (K)	[ə]	[ə]	[u]	[u]	[u]	[u]
P9 (K)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[u]	[u]
P10 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
P11 (M)	[ə]	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[u]
P12 (K)	[ə]	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[u]
P13 (M)	[u]	[u]	[ə]	[ə]	[u]	[u]
P14 (M)	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]	[u]
P15 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
P16 (K)	[u]	[ə] [u!]	[u]	[u]	[u]	[u]

	Pensionärer Lopporna	Kronor	Dockor	Dockorna	Kollegor	Kollegorna
P1 (K)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[u]
P2 (K)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[u]
P3 (K)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[ə]
P4 (M)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[u]
P5 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
P6 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
P7 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
P8 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
P9 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
P10 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
P11 (M)	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]
P12 (K)	[ə]	[ə]	[u]	[ə]	[u]	[u]
P13 (M)	[u]	[ə]	[u]	[u]	[ə]	[ə]
P14 (M)	[u]	[ə]	[ə]	[u]	[ə]	[ə]
P15 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
P16 (K)	[u] [ə]	-	[u]	[u]	[ə]	[ə]

	Pensionärer Klockor	Klockorna	Flickor	Flickorna	Strumpor	Strumporna
P1 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
P2 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
P3 (K)	[u]	[u]	[u]	[ə]	[ə]	[ə]
P4 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[ə]
P5 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]
P6 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
P7 (K)	[u]	[u]	[ə]	[u]	[ə]	[u]
P8 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[ə]
P9 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
P10 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]	[u]
P11 (M)	[ə]	[ə]	[u]	[ə]	[ə]	[ə]
P12 (K)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[ə]
P13 (M)	[u]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[ə]
P14 (M)	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]	[ə]
P16 (K)	[ə]	[u]	[u]	[u]	[ə]	[ə]
P17 (K)	[u]	[u]	[u]	[ə]	[u]	[u]

